

**BELGISCHE SENAAT****ZITTING 1992-1993**

27 OKTOBER 1992

**Ontwerp van wet betreffende de bestrafing van de ernstige inbreuken op de Internationale Verdragen van Genève van 12 augustus 1949 en op Aanvullend Protocol I bij die Verdragen, van 8 juni 1977**

**VERSLAG**

**NAMENS DE COMMISSIE  
VOOR DE JUSTITIE UITGEBRACHT  
DOOR DE HEER LOONES**

Dit ontwerp van wet heeft in de Commissie het voorwerp uitgemaakt van grondige besprekingen.

Het heeft tot doel de bij de wet van 3 september 1952 goedgekeurde Verdragen van Genève van 12 augustus 1949 en het bij de wet van 16 april 1986 goedgekeurde Aanvullend Protocol bij die Verdragen van 8 juni 1977, in ons intern recht op te nemen. Deze teksten worden in de memorie van toelichting bij het ontwerp in herinnering gebracht.

Aan de werkzaamheden van de Commissie hebben deelgenomen:

1. Vaste leden: de heren Lallemand, voorzitter; Arts, Barzin, Mevr. Cahay-André, de heren Cerexhe, Erdman, Foret, Goovaerts, Hermans, Lozie, Mahoux, Moureaux, Mevr. Maximus, de heren Mouton, Stroobant, Vaes, Van Belle, Vandenberghe, R. Van Rompaey en Loones, rapporteur.

2. Plaatsvervangers: de heren Dighneef, Seeuws, Mevr. Van der Wildt, de heren Verwilt en Weyts.

3. Andere senator: de heer Desmedt.

**R. A 15373***Zie:*

Gedr. St. van de Senaat:

481 (B.Z. 1991-1992): Nr. 1.

**SENAT DE BELGIQUE****SESSION DE 1992-1993**

27 OCTOBRE 1992

**Projet de loi relatif à la répression des infractions graves aux Conventions internationales de Genève du 12 août 1949 et au Protocole I du 8 juin 1977 additionnel à ces Conventions**

**RAPPORT**

**FAIT AU NOM  
DE LA COMMISSION DE LA JUSTICE  
PAR M. LOONES**

Le projet de loi à l'examen a fait l'objet de discussions approfondies en commission.

Il tend à transposer dans notre droit interne les Conventions de Genève du 12 août 1949 qui furent approuvées par la loi du 3 septembre 1952, ainsi que le Protocole I du 8 juin 1977 additionnel à ces conventions et approuvé par la loi du 16 avril 1986, textes auxquels il est fait référence dans l'exposé des motifs du projet.

Ont participé aux travaux de la Commission:

1. Membres effectifs: MM. Lallemand, président; Arts, Barzin, Mme Cahay-André, MM. Cerexhe, Erdman, Foret, Goovaerts, Hermans, Lozie, Mahoux, Moureaux, Mme Maximus, MM. Mouton, Stroobant, Vaes, Van Belle, Vandenberghe, R. Van Rompaey et Loones, rapporteur.

2. Membres suppléants: MM. Dighneef, Seeuws, Mme Van der Wildt, MM. Verwilt et Weyts.

3. Autre sénateur: M. Desmedt.

**R. A 15373***Voir:*

Document du Sénat:

481 (S.E. 1991-1992): N° 1.

## I. ALGEMENE BESPREKING

De vertegenwoordiger van de Minister bevestigt dat het doel van het ontwerp erin bestaat de Verdragen van Genève en het Aanvullend Protocol I van 8 juni 1977 om te zetten in ons intern Belgisch recht, hetgeen betekent dat de wetgever ertoe gehouden is te blijven binnen het raam van deze Verdragen en het desbetreffende protocol.

Wel bestaat er nog een bewegingsruimte op het vlak van de definitie van de misdrijven: de Verdragen beperken zich ertoe te bepalen dat de Staten moeten voorzien in de gepaste straffen. Elke Staat mag dan ook binnen het raam van zijn eigen rechtssysteem en de hiërarchie van straffen, zijn eigen strafmaat bepalen.

Een eerste probleem dat aan de orde kwam, was de in het vooruitzicht gestelde afschaffing van de doodstraf.

Een lid verklaart het volledig eens te zijn met de door de Conventie omschreven zwaarwichtige misdrijven en met het doel van het ontwerp, dat er inderdaad in bestaat deze zwaarwichtige inbreuken tegen de mensheid in ons intern strafrechtelijk arsenaal op te nemen.

Nochtans rijst de vraag welke de impact is van dit ontwerp op het door het lid ingediende voorstel van wet (Senaat, B.Z. 1991-1992, nr. 112-1) en het in de Kamer van Volksvertegenwoordigers hangende ontwerp strekkende tot afschaffing van de doodstraf.

Het voorgelegd ontwerp sanctioneert immers bepaalde misdrijven met de doodstraf.

Het is juist dat andere recente wetten eveneens de doodstraf hebben ingevoerd, meer in het bijzonder de wetten van 2 juli 1975 en 20 juli 1976. Dit ontwerp vult deze reeks aan, ondanks het feit dat het protocol bij het Europees Verdrag ter bescherming van de rechten van de mens niet kan worden geratificeerd wegens het behoud van de doodstraf in ons Strafwetboek. Bovendien worden om dezelfde reden de internationale relaties afgeremd, vooral die welke betrekking hebben op de uitleveringsprocedure.

Principieel kan worden gesteld dat de doodstraf als sanctie inderdaad verantwoord kan zijn voor bepaalde in het ontwerp omschreven zwaarwichtige feiten, gericht tegen de mensheid. Nochtans zou het aangewezen zijn dat er een duidelijk onderscheid wordt gemaakt tussen oorlogs- en vreedstijd.

Logischerwijze zou voorafgaandelijk aan het onderzoek van dit ontwerp, het debat betreffende de afschaffing van de doodstraf ten gronde moeten worden gevoerd. Bovendien rijst de vraag of aan de rechter zelf, binnen de ruimte die hem wordt gelaten om met verzachtende omstandigheden rekening te

## I. DISCUSSION GENERALE

Le représentant du ministre confirme que le projet a pour objet de transposer en droit interne belge les Conventions de Genève et le protocole additionnel I du 8 juin 1977, si bien que le législateur doit rester dans le cadre de ces conventions et du protocole qui y fut annexé.

Il lui reste néanmoins une certaine marge de manœuvre en ce qui concerne la définition des infractions: les Conventions se bornent, en l'espèce, à dire que les Etats doivent prévoir les peines appropriées. Par conséquent, chaque Etat peut fixer le taux de la peine en conformité avec son propre système juridique compte tenu de la hiérarchie des peines prévues dans celui-ci.

Le premier problème évoqué est l'abolition projetée de la peine de mort.

Un membre déclare qu'il approuve en tous points l'énumération des infractions graves définies par la Convention, ainsi que l'objet du projet, qui consiste effectivement à tenir compte, dans notre système pénal interne, de ces infractions graves contre l'humanité.

On peut, toutefois, se demander quel est l'effet de ce projet sur la proposition de loi déposée par l'intervenant (Sénat, S.E. 1991-1992, n° 112-1) et sur le projet tendant à abolir la peine de mort, qui a été déposé à la Chambre des représentants.

Le projet en discussion frappe en effet certaines infractions de la peine de mort.

Il est exact que d'autres lois récentes et, en particulier, les lois des 2 juillet 1975 et 20 juillet 1976, ont déjà prévu la peine de mort. La loi en projet ne viendrait que s'ajouter à leur liste, alors que nous ne pouvons pas ratifier le protocole de la Convention européenne de sauvegarde des Droits de l'Homme justement en raison du maintien de la peine de mort dans notre Code pénal. La matière entrave, d'ailleurs, les relations internationales, en ce qui concerne plus précisément la procédure d'extradition.

On peut poser en principe que la peine de mort peut effectivement se justifier pour sanctionner certaines infractions graves contre l'humanité qui sont définies dans le projet. Il conviendrait, néanmoins, de faire une nette distinction entre le temps de guerre et le temps de paix.

Il faudrait, en toute logique, avant d'examiner le projet en discussion, que l'on débattenne de manière approfondie au sujet de l'abolition de la peine de mort. L'on peut, par ailleurs, se demander s'il ne faudrait pas, d'une part, donner au juge, dans les limites de la faculté qui lui est laissée de tenir compte de cir-

houden, niet de mogelijkheid zou moeten worden gegeven om een lagere straf uit te spreken en of er niet een onderscheid inzake kwalificatie zou moeten worden gemaakt, zodat meteen een strafgradatie kan worden ingevoerd.

De Conventies van Genève betreffen immers hoofdzakelijk de kwalificaties van de te definiëren strafbare feiten, waarbij aan de nationale of federale wetgever de zorg wordt gelaten de strafmaat te bepalen.

Vertrekkend van de gehele context zou dan ook kunnen worden bepaald welke misdrijven met eenzelfde strafmaat moeten worden gesanctioneerd.

De Minister bevestigt dat een verband tussen het voorgelegde ontwerp en het ontwerp van wet strekkende tot afschaffing van de doodstraf niet kan worden ontkend.

Dit probleem werd inderdaad van meetaf aan aan de orde gesteld. In de memorie van toelichting bij het ontwerp wordt hieraan trouwens aandacht besteed (blz. 11):

« Het behoud van de doodstraf ten aanzien van in artikel één bedoelde misdrijven mag niet beschouwd worden als een optie voor het algemeen behoud van deze straf in de Belgische strafwetgeving, in vreedstijd of in oorlogstijd. Daarmee wordt geenszins vooruitgelopen op de toekomstige beslissing van de wetgever terzake. Het kan er hier alléén om gaan, de noodzakelijke gelijkwaardigheid te behouden van de bestraffing op grond van het internationaal humanitair recht dan wel van het intern, gewoon en militair strafrecht, met dien verstande dat omwille van de ernst van de inbreuken op de internationale openbare orde een bijzonder strenge bestraffing geboden is. »

Een lid sluit zich aan bij de tussenkomst van de eerste interveniënt. De invoering van de doodstraf, zoals door het ontwerp wordt voorgesteld is een politiek probleem. De omschrijving van bedoelde feiten die aanleiding geven tot de doodstraf is veel ruimer dan wat in het gemeenrechtelijk strafrecht van ons land daaromtrent is bepaald: de Raad van State heeft hierop trouwens gewezen.

Bovendien kunnen er, vooral met betrekking tot de uitvoering van de doodstraf in oorlogstijd, scherpe communautaire problemen ontstaan, zoals een vrij recent verleden heeft aangetoond.

Hetzelfde lid meent te weten dat de moeilijkheden die rijzen met betrekking tot de in het vooruitzicht gestelde afschaffing van de doodstraf zouden te wijten zijn aan een meningsverschil over de vraag of de uitvoering van de doodstraf in oorlogstijd al dan niet moet worden behouden. Zo het juist is dat deze discussie inderdaad aan de orde werd gesteld, is het duidelijk dat het voorgelegd ontwerp hierop een anticipatief antwoord geeft.

constances atténuantes, la possibilité de prononcer une peine moins sévère et, d'autre part, établir une distinction, pour ce qui est de la qualification, pour pouvoir instaurer en même temps une gradation des peines.

En effet, les Conventions de Genève concernent principalement les qualifications des faits punissables à définir, et laissent aux législateurs nationaux ou fédéraux le soin de fixer le taux des peines.

On pourrait alors déterminer, dans un contexte global, les infractions qu'il y a lieu de frapper d'une même peine.

Le Ministre confirme que l'on ne peut nier qu'il y ait un lien entre le projet en discussion et le projet de loi portant abolition de la peine de mort.

Le problème a, en effet, été soulevé d'emblée. Il en est d'ailleurs question dans l'exposé des motifs du projet (page 11):

« Le maintien de la peine de mort à l'endroit d'infractions prévues à l'article premier ne peut être compris comme une option en faveur du maintien général de cette peine dans la législation pénale belge, soit en temps de paix, soit en temps de guerre. Il ne préjuge nullement de la décision future du législateur à cet égard. Il ne peut s'agir ici que de maintenir l'indispensable équivalence de la répression exercée sur la base du droit international humanitaire et du droit pénal interne, ordinaire et militaire, étant entendu que la gravité des atteintes à l'ordre public international appelle une répression particulièrement sévère. »

Un commissaire se rallie à l'intervention du premier intervenant. L'instauration de la peine de mort telle qu'elle est proposée par le projet est un problème politique. La définition des faits en question qui donnent lieu à l'application de la peine de mort est beaucoup plus large que celle qui est donnée dans le droit pénal commun de notre pays en la matière; le Conseil d'Etat l'a d'ailleurs souligné.

En outre, comme on l'a vu dans un passé assez récent, des problèmes communautaires aigus peuvent se poser, surtout en ce qui concerne l'exécution de la peine de mort en temps de guerre.

Le même commissaire croit savoir que les difficultés qui surgissent à propos de l'abolition projetée de la peine de mort sont dues à une divergence de vues sur la question du maintien ou non de l'exécution de la peine de mort en temps de guerre. Il est évident que si cette discussion a effectivement été mise à l'ordre du jour, le projet à l'examen apporte une réponse anticipée.

De Regering moet in elk geval een standpunt innemen over het principe zelf van de doodstraf, eveneens in het licht van de protocollen gevoegd bij het Europees Verdrag ter bescherming van de rechten van de mens.

Vermits het ontwerp tot afschaffing van de doodstraf in de Kamer in bespreking is, rijst de vraag waarom dan, wat de strafmaat betreft, in het ontwerp niet wordt verwezen naar de artikelen in het gemeenrechtelijk strafrecht. Het gevolg hiervan zou zijn dat, indien bedoelde bepalingen in het gemeenrechtelijk strafrecht worden herzien, automatisch de bepalingen in het voorgelegde ontwerp worden gewijzigd.

De Minister kan het eens zijn met de vorige interveniënt. Wel moet er worden aan herinnerd dat het debat in de Kamer van Volksvertegenwoordigers over de afschaffing van de doodstraf nog niet is aan-gevat.

Het is juist dat het debat binnen de Regering betrekking had op de vraag of de doodstraf in oorlogstijd al dan niet dient te worden afgeschaft.

In elk geval is het ontwerp op de meest beperkte wijze als mogelijk afgestemd op de internationale conventies in die zin dat het ontwerp de doodstraf enkel nog voor duidelijk omschreven feiten als sanctie vermeldt, namelijk zeer zware inbreuken met een militair karakter en gepleegd in oorlogstijd, zulks krachtens het pakt van de V.N.

Het fundamenteel probleem betreft evenwel de vraag wat wordt bedoeld met het begrip «oorlogstijd», waarvoor geen sluitende definitie bestaat.

Meerdere leden merken op dat de impact van het ontwerp tot opheffing van de doodstraf problemen kan doen ontstaan met betrekking tot de samenhang tussen dat ontwerp en het voorliggende ontwerp. Wat de oorlogstijd betreft, moet nog de vraag worden gesteld of dit geldt ten aanzien van een vreemd land of een toestand die kan bestaan binnen een land. Op dit punt bestaat er een grote onduidelijkheid.

De beslissingen die ter zake worden genomen, zullen in elk geval door het ontwerp tot afschaffing van de doodstraf worden beïnvloed.

Er moet inderdaad rekening worden gehouden met het ontwerp tot afschaffing van de doodstraf. In het ontwerp is de twistvraag ingebouwd over de al dan niet uitvoerbaarheid van de doodstraf in oorlogstijd. In elk geval bestaat ze nog voor bepaalde misdrijven in oorlogstijd.

De Minister merkt op dat het vrij moeilijk is een rigoureuze definitie te geven van de oorlogstijd. Zelfs zou men kunnen beweren dat de oorlogstijd nog steeds bestaat omdat er met Duitsland nog geen vrede-verdrag werd afgesloten.

Le Gouvernement doit, en tout cas, adopter un point de vue concernant le principe même de la peine de mort, et le faire en fonction des protocoles annexés à la Convention européenne de sauvegarde des Droits de l'Homme.

Comme le projet tendant à abroger la peine de mort est en discussion à la Chambre, l'on peut se demander pourquoi le projet à l'examen ne renvoie pas, pour ce qui est du taux de la peine, aux articles du droit commun en matière pénale. S'il le faisait, une révision des dites dispositions du droit commun en matière pénale devrait entraîner automatiquement une modification des dispositions du projet en discussion.

Le ministre déclare qu'il peut se rallier à l'avis du préopinant, mais qu'il faut quand même rappeler que le débat sur l'abolition de la peine de mort n'a pas encore été engagé à la Chambre des représentants.

Il est exact que le débat qui a eu lieu au sein du Gouvernement portait sur la question de savoir si la peine de mort en temps de guerre devait ou non être abolie.

En tout cas, le projet est mis, le plus limitativement possible, en conformité avec les conventions internationales, en ce sens que, conformément au pacte des Nations unies, la peine de mort n'y est plus inscrite qu'en tant que sanction applicable pour des faits nettement définis, plus précisément pour de très graves infractions ayant un caractère militaire et commises en temps de guerre.

Toutefois, le problème fondamental réside dans la question de savoir ce qu'il y a lieu d'entendre par «temps de guerre». Cette notion n'a encore reçu aucune définition satisfaisante.

Plusieurs commissaires font observer que l'incidence du projet de loi portant abolition de la peine de mort peut soulever un problème de cohérence entre celui-ci et le présent projet. En ce qui concerne le temps de guerre, il faut encore se demander si ces dispositions valent pour l'étranger ou pour des situations qui peuvent se produire à l'intérieur d'un pays. Il existe une grande imprécision sur ce point.

Les décisions à prendre en la matière seront en tout cas influencées par le projet de loi portant abolition de la peine de mort.

On doit, en effet, tenir compte de ce projet. Il soulève la question controversée de savoir si la peine de mort doit ou non être exécutée en temps de guerre. En tout cas, elle est toujours appliquée pour certaines infractions commises en temps de guerre.

Le ministre fait observer qu'il est assez difficile de donner une définition rigoureuse du temps de guerre. L'on pourrait même prétendre que nous sommes toujours en temps de guerre puisqu'aucun traité de paix n'a encore été conclu avec l'Allemagne.



De datum van de beëindiging van de oorlogstijd hangt af van de thesis die men wenst te verdedigen. Het debat daaromtrent zal worden gevoerd tijdens de behandeling van het ontwerp tot afschaffing van de doodstraf. Het voorgelegd ontwerp houdt daaromtrent geen vooroordeel in.

In het ontwerp moet in elk geval het schema van de straffen worden gerespecteerd, wel te verstaan dat de samenhang zal moeten worden onderzocht nadat de doodstraf zal zijn afgeschaft.

Een lid verklaart dat er in de fractie waartoe het behoort een grote terughoudendheid bestaat ten aanzien van de algemene bepaling die de doodstraf wenst in te voeren, terwijl er een ontwerp is ingediend strekkende tot afschaffing van de doodstraf.

Het lid verwijst in dit verband naar het schrijven van Amnesty International, waar onder meer wordt verwezen naar het onderzoek verricht door Professor L. Huyse over de executies die na de tweede wereldoorlog hebben plaatsgehad in België, waaruit blijkt dat deze straf vaak op een willekeurige wijze werd uitgesproken en uitgevoerd.

Dit standpunt zal dan ook het stemgedrag van het lid verklaren.

De Minister merkt op dat in dit ontwerp geen andere strafgradatie kan worden bepaald dan die welke thans in ons intern recht geldt voor overeenkomstige misdrijven. De rechtspraak die thans in ons land terzake wordt toegepast, zal niet worden gewijzigd.

Vervolgens wordt de aandacht gevestigd op het probleem van het mededaderschap en de medeplichtigheid, meer in het bijzonder het bepaalde in artikel 3 en volgende.

In feite wordt een zogenaamde subsidiaire categorie ingevoerd; het gaat immers niet om mededaders, noch om medeplichtigen, maar wel om wat «schuldigen per essentie» kan worden genoemd, omdat zij zo handig zijn geweest aan de kant te blijven, doch anderen hebben belast met het plegen van de misdaden. Het is onverantwoord dat dezen slechts met opsluiting zouden worden gestraft, terwijl de uitvoerders met de doodstraf worden gesanctioneerd.

In dat verband rijst de vraag in hoeverre de verlaging van de strafmaat dan nog verantwoord is.

Het behoort aan de wetgever de strafmaat vast te stellen met een minimum en een maximum en aan de rechter de strafmaat te individualiseren.

Het lid pleit ervoor om in al de desbetreffende artikelen bedoelde handelingen minstens als medeplichtigheid te beschouwen, hetgeen aan de rechter de mogelijkheid moet bieden de strafmaat te individualiseren, terwijl de wetgever er niet toe gehouden is een gradatie in te voeren: onder meer is het immers

La date de la fin du temps de guerre dépend de la thèse que l'on désire défendre. Le débat sur ce point aura lieu à l'occasion de l'examen du projet de loi portant abolition de la peine de mort. Le projet en discussion ne préjuge de rien à ce propos.

Le projet doit en tout cas respecter le schéma des peines, étant entendu que la question de la cohérence devra être examinée après l'abolition de la peine de mort.

Un membre déclare que le groupe auquel il appartient fait preuve d'une grande réserve à l'égard de la disposition générale visant à instaurer la peine de mort, alors qu'un projet de loi portant abolition de la peine de mort a été déposé.

L'intervenant renvoie à cet égard à la lettre d'Amnesty International, qui se réfère, notamment, à l'étude réalisée par le professeur L. Huyse sur les exécutions qui ont eu lieu en Belgique après la seconde guerre mondiale, étude qui révèle que les peines de mort ont souvent été prononcées et exécutées arbitrairement à l'époque.

Ce point de vue expliquera, dès lors, le vote du commissaire.

Le ministre fait remarquer que l'on ne peut fixer, dans ce projet, aucune hiérarchie des peines autre que celle qui vaut actuellement, dans notre droit interne, pour les peines applicables aux infractions correspondantes. La jurisprudence appliquée actuellement dans notre pays en la matière ne sera pas modifiée.

L'attention est attirée sur la question de la coactivité et de la complicité et plus précisément sur les dispositions des articles 3 et suivants.

En fait, l'on introduit une catégorie «subsidiaire»; en effet, il n'est question ni de coauteurs, ni de complices, mais de ce qu'on peut appeler des «coupables par essence», parce qu'ils ont eu l'habileté de rester en marge, et de charger d'autres personnes de commettre les crimes. Il est anormal qu'ils ne soient punis que de la réclusion, alors que les auteurs sont soumis à la peine de mort.

A cet égard, il y a lieu de se demander dans quelle mesure la réduction du taux de la peine est encore justifiée.

Il appartient au législateur de déterminer le taux de la peine, en fixant un minimum et un maximum, et au juge d'individualiser le taux de la peine.

Le membre plaide pour que les actes visés dans tous les articles en question soient considérés au moins comme des actes de complicité, de manière que le juge puisse individualiser la peine et que le législateur ne soit pas obligé de prévoir une gradation. Il est, en effet, inacceptable, notamment, qu'un ordre, même

onaanvaardbaar dat een bevel, zelfs zonder gevolg, krachtens artikel 4, § 1, wordt gestraft met opsluiting, terwijl in § 3 de aanzetting tot het misdrijf, die wel een gevolg heeft gehad, slechts wordt gestraft met gevangenisstraf van zes maand tot vijf jaar en met geldboete.

Tot besluit vraagt het lid dat de artikelen 3 en 4 zouden worden herzien in die zin dat mededaderschap en medeplichtigheid voor de daarin bedoelde handelingen zouden worden gelijkgeschakeld.

Het lid brengt de werkzaamheden van de Commissie voor de herziening van het Strafwetboek in herinnering. Daarin wordt trouwens vooropgesteld dat afstand zou worden gedaan van de archaïsche gradatie tussen mededaderschap en medeplichtigheid; het kan immers gebeuren dat een medeplichtige een zwaardere verantwoordelijkheid heeft dan een mededader. Deze Commissie had voorgesteld enkel te voorzien in het mededaderschap, waarbij de rechter dan zal oordelen over de straf naargelang de rol die elke verdachte in het misdrijf heeft gespeeld.

Een lid stelt vast dat, naar de opvattingen van de Commissie voor de Justitie, het onderscheid dat in het ontwerp wordt bepaald, niet verantwoord is. Aan de rechter moet een ruim appreciatierecht worden gegeven zonder dat er categorieën worden vastgelegd.

De Minister herinnert eraan dat artikel 4 van specifieke aard is omdat niet enkel in een straf wordt voorzien voor degene die mededader is van een zware inbreuk op de Conventie van Genève, waarbij de regeling met betrekking tot de poging van toepassing is, doch bovendien wordt in een sanctie voorzien voor degene die het bevel heeft gegeven om één van de in artikel 1 genoemde misdrijven te plegen, ook wanneer het bevel zonder gevolgen is gebleven.

Het ganse debat gaat tenslotte over de gepaste straf met het oog op het sanctioneren van bedoeld bevel ook wanneer dit zonder gevolg is gebleven.

De artikelen 66 en 67 van het Strafwetboek inzake deelneming zijn uiteraard van toepassing indien het bevel wel gevolg heeft gehad.

In het voorontwerp, zoals het aan de Raad van State werd onderworpen, bevond de Regering zich op dezelfde golfhoogte als de Commissie. In artikel 4 van het voorontwerp was immers bepaald dat bedoelde handeling zou worden gestraft « met de op het voltooide misdrijf gestelde straf ».

Deze tekst werd herzien ten gevolge van de hierna volgende opmerking van de Raad van State:

« Paragraaf 1 van artikel 4 voorziet voor diegene die het bevel heeft gegeven om een ernstige overtreding te begaan in dezelfde straf als die waarin wordt voorzien voor degene die de overtreding begaat, zelfs indien het bevel zonder gevolg gebleven is. Wordt aan

non suivi d'effet, soit puni de la réclusion en application de l'article 4, § 1<sup>er</sup>, alors que la provocation à commettre une infraction, qui a été suivie d'effet, n'est punie que d'un emprisonnement de six mois à 5 ans et d'une amende en application du § 3.

En conclusion, l'intervenant demande que les articles 3 et 4 soient revus de manière à placer sur le même pied la coactivité et la complicité, pour ce qui est des actes qu'ils visent.

L'intervenant rappelle les travaux de la Commission pour la réforme du Code pénal. Cette commission a, du reste, proposé de mettre un terme à la gradation archaïque qui est encore faite entre la coactivité et la complicité; il peut arriver en effet qu'un complice porte une responsabilité plus lourde qu'un coauteur. La commission précitée avait proposé de ne retenir que la notion de coauteur, le juge devant alors apprécier la peine en fonction du rôle de chaque prévenu dans l'infraction.

Un membre constate que, selon la conception de la Commission de la Justice, la distinction faite dans le projet ne se justifie pas. Le juge doit disposer d'un large pouvoir d'appréciation, sans que l'on établisse des catégories.

Le ministre rappelle que l'article 4 a un caractère spécifique, puisqu'il prévoit, outre une peine pour le coauteur d'une infraction grave à la Convention de Genève, avec l'application du régime prévu pour la tentative, une sanction pour celui qui a donné l'ordre de commettre l'une des infractions énumérées à l'article 1<sup>er</sup>, même si cet ordre n'a pas été suivi d'effet.

Tout le débat porte finalement sur la question de savoir quelle est la peine qui convient le mieux pour sanctionner l'ordre en question, même lorsque celui-ci est demeuré sans effet.

Les articles 66 et 67 du Code pénal, relatifs à la participation, sont bien entendu d'application si l'ordre a été suivi d'effet.

Dans l'avant-projet transmis au Conseil d'Etat, le Gouvernement se trouvait sur la même longueur d'onde que la commission. L'article 4 de cet avant-projet disposait, en effet, que l'acte en question serait puni « de la peine prévue pour l'infraction consommée ».

Ce texte a été revu après que le Conseil d'Etat eut fait la remarque suivante:

« Le paragraphe 1<sup>er</sup> de l'article 4 prévoit pour celui qui a donné l'ordre de commettre une infraction grave, la même peine que celle qui est prévue pour l'auteur de l'infraction, même si l'ordre n'a pas été suivi d'effet. En cas d'ordre suivi d'effet, la peine pré-

het bevel gevolg gegeven, dan is de gestelde straf dezelfde als die waarin wordt voorzien door artikel 66 van het Strafwetboek. De uitbreiding van die regel tot het geval waarin het bevel zonder gevolg is gebleven zal evenwel tot gevolg hebben dat degene die het bevel heeft gegeven om een oorlogsmisdrijf te plegen strenger zal worden gestraft dan degene die een poging tot misdaad doet, aangezien artikel 8 van het ontwerp alle bepalingen van Boek I van het Strafwetboek (behalve artikel 70) toepasselijk verklaart op de in artikel 1 opgenoemde overtredingen, welk boek onder meer de artikelen 51 en 52 betreffende de poging tot misdaad omvat. Men kan het geval bedenken dat de militaire commandant van een bezet arrondissement één van zijn ondergeschikten het bevel geeft om twintig personen die hij aanduidt, als gijzelaars aan te houden en dat de operatie mislukt omdat de gijzelaars, die op de hoogte waren gebracht van het lot dat hun te wachten stond, gevlucht zijn. De commandant van het arrondissement zal strafbaar zijn met de op de begane overtreding gestelde straf, namelijk vijftien tot twintig jaar dwangarbeid (artikel 1, eerste lid, 8°, en artikel 2, derde lid, van het ontwerp); maar indien hij, veeleer dan een van zijn ondergeschikten te gelasten de gijzelaars aan te houden, dit zelf had willen doen, zou hij slechts strafbaar zijn geweest met de onmiddellijke lagere straf, namelijk tien tot vijftien jaar dwangarbeid (artikelen 52 en 80 van het Strafwetboek). Het zou normaler zijn het bevel dat zonder gevolg is gebleven, te straffen met opsluiting, zoals artikel 4 van ontwerp nr. 577 bepaalde.»

Het desbetreffende punt laat in elk geval een bewegingsvrijheid toe en daarom dient de Minister een amendement in met de bedoeling terug te komen op de oorspronkelijke tekst.

Dit amendement luidt als volgt:

*« In het artikel 4, § 1, de woorden « met opsluiting » vervangen door « met de op het voltooid misdrijf gestelde straf. »*

#### Verantwoording

*Als gevolg van de discussie ter zake in de Commissie voor de Justitie keert de Regering terug naar de oorspronkelijke tekst van het voorontwerp.*

*Inderdaad, niet alleen moet het bevel om een van de door de Verdragen van Genève bedoelde misdrijven te plegen kunnen gestraft worden afgezien van het gevolg dat aan dit bevel werd gegeven, maar bovendien moet de straf overeenstemmen met de zwaarwichtigheid van de daad.*

*Het bevel tot gijzelneming, een niet-onderscheidende aanval bevelen waardoor de burgerbevolking kan worden getroffen, wetende dat deze*

*vue est la même que celle qui est prévue par l'article 66 du Code pénal. Mais l'extension de cette règle au cas d'ordre non suivi d'effet aura pour conséquence que celui qui a donné l'ordre de commettre un crime de guerre sera puni plus sévèrement que l'auteur d'une tentative de crime puisque l'article 8 du projet rend applicables aux infractions énumérées à l'article 1<sup>er</sup> toutes les dispositions du livre 1<sup>er</sup> du Code pénal (à l'exception de l'article 70), ce qui englobe notamment les articles 51 et 52 relatifs à la tentative de crime. On peut imaginer que le commandant militaire d'un arrondissement occupé donne l'ordre à un de ses subordonnés d'arrêter, comme otages, vingt personnes qu'il désigne et que l'opération échoue parce que les otages, informés du sort qui les attendait, ont pris la fuite. Le commandant de l'arrondissement sera punissable de la peine prévue pour l'infraction consommée, soit les travaux forcés de quinze à vingt ans (article 1<sup>er</sup>, alinéa 1<sup>er</sup>, 8°, et article 2, alinéa 3, du projet); mais si, plutôt que de charger un de ses subordonnés d'appréhender les otages, il avait voulu le faire lui-même, il n'aurait été punissable que de la peine immédiatement inférieure, soit les travaux forcés de dix à quinze ans (articles 52 et 80 du Code pénal). Il serait plus normal de prévoir la peine de réclusion pour l'ordre non suivi d'effet, comme le prévoyait l'article 4 du projet n° 577.»*

Le point en question laisse en tout cas une liberté de mouvement et c'est pourquoi le ministre propose un amendement visant à revenir au texte initial.

Cet amendement est libellé comme suit:

*« A l'article 4, § 1<sup>er</sup>, remplacer les mots « de la réclusion » par les mots « de la peine prévue pour l'infraction consommée. »*

#### Justification

*Suite à la discussion de ce point en Commission de la Justice, le Gouvernement revient au texte initial de l'avant-projet.*

*En effet, non seulement l'ordre de commettre un crime visé par les Conventions de Genève doit pouvoir être réprimé indépendamment de la suite donnée à cet ordre. Mais en outre, la peine doit correspondre à la gravité de l'acte.*

*Ordonner une prise d'otages, ordonner une attaque sans discrimination susceptible d'atteindre la population civile en sachant qu'elle causera des per-*



*mensenlevens zal kosten, zijn ernstige daden waarvoor ongeacht of ze al dan niet zonder gevolg zijn gebleven, de opsluiting geen voldoende sanctie is.*

Ten slotte hebben leden bedenkingen bij de vaststelling dat het ontwerp de bevoegdheid van de militaire jurisdicties uitbreidt, vermits zij voortaan bevoegd zouden zijn voor samenhangende misdaden en misdrijven en zulks in tegenstelling tot de gemeenschappelijke regel dat ingeval van samenhangende misdrijven de gewone rechtbank bevoegd is. De vraag rijst of dit niet als een precedent zal worden ingeroepen, waarbij wordt vooruitgelopen op het debat omtrent de afschaffing van de militaire jurisdicties.

De Minister vestigt de aandacht erop dat het gaat om strafbare feiten gepleegd in oorlogstijd.

Een lid is van mening dat het verantwoord is dat in oorlogstijd de militaire jurisdicties bevoegd zijn ingeval van samenhang met een misdrijf dat normaal onder de bevoegdheid van de gewone rechtbank zou ressorteren.

## II. ARTIKELSGEWIJZE BESPREKING

### Artikel 1

Het artikel wordt aangenomen met eenparigheid van de 12 aanwezige leden.

### Artikel 2

De vraag of de doodstraf moet worden ingevoerd, die uitvoerig werd behandeld tijdens de algemene bespreking, komt in artikel 2 uitdrukkelijk aan de orde en meer bepaald in het eerste, tweede en derde lid.

Er wordt aan herinnerd dat de tekst geen vooroordeel mag inhouden ten aanzien van wat zal worden beslist met betrekking tot de afschaffing van de doodstraf. Hoe dan ook zal de oplossing die uiteindelijk wordt voorgesteld met dit element rekening moeten houden.

De vertegenwoordiger van de Minister doet hierbij opmerken dat de wetgever in de wet van 2 juli 1975, het nemen van gijzelaars met verzwarende omstandigheden met de doodstraf sanctioneert, zonder dat het ooit de bedoeling is geweest de doodstraf werkelijk uit te voeren.

Een lid concludeert dat uit de bespreking duidelijk is gebleken dat het opnieuw opnemen in een tekst van de doodstraf in de Commissie geen meerderheid kan halen.

Hierbij aansluitend stelt een lid voor te bepalen dat bedoelde feiten worden gestraft met de in het strafwetboek hoogste bepaalde straffen.

*tes en vies humaines sont des actes graves, qu'ils soient ou non suivis d'exécution, à l'égard desquels la réclusion n'est pas une sanction adéquate.*

Enfin, plusieurs membres critiquent le fait que le projet étend la compétence des juridictions militaires, en ce sens qu'elles seraient désormais compétentes pour les crimes et les délits connexes, et ce, contrairement à la règle du droit commun selon laquelle, en cas de délits connexes, c'est la juridiction ordinaire qui est compétente. On peut se demander si cette disposition ne sera pas invoquée comme un précédent et si l'on n'anticipe pas sur le débat relatif à la suppression des juridictions militaires.

Le ministre attire l'attention sur le fait qu'il s'agit d'infractions commises en temps de guerre.

Un membre estime justifié qu'en temps de guerre, les juridictions militaires soient compétentes dans le cas où il y a connexité avec une infraction ressortissant normalement à la juridiction ordinaire.

## II. DISCUSSION DES ARTICLES

### Article premier

Cet article est adopté à l'unanimité des 12 membres présents.

### Article 2

La question de l'opportunité de prévoir la peine de mort, dont on a traité abondamment au cours de la discussion générale, se pose expressément à cet article 2, et plus spécialement aux premier, deuxième et troisième alinéas.

On rappelle que le texte ne peut rien comporter qui préjuge de la décision qui interviendra au sujet de l'abolition de la peine de mort. Quelle que soit la solution qui sera finalement proposée, il y a lieu de tenir compte de cet élément.

Le représentant du ministre fait remarquer à ce propos que, dans la loi du 2 juillet 1975, le législateur sanctionne de la peine de mort la prise d'otage commise avec circonstances aggravantes, sans que l'intention ait jamais été d'appliquer effectivement cette peine.

Selon un membre, la discussion a clairement montré que l'on ne pourra trouver une majorité au sein de la commission pour inscrire à nouveau la peine de mort dans un texte.

Dans cet ordre d'idées, un membre propose de prévoir que les faits en question seront punis des peines les plus élevées portées par le Code pénal.



Zodra de doodstraf zal zijn afgeschaft, treedt de alsdan nieuw bepaalde hoogste straf automatisch in de plaats van de doodstraf.

De Regering dient een amendement in strekkende tot vervanging in het eerste, tweede en derde lid van de woorden «de dood» door de woorden «door de hoogste straf bepaald in criminele zaken, door het Militair Strafwetboek».

### Verantwoording

*Gezien het feit dat thans een wetsontwerp tot afschaffing van de doodstraf voorgelegd is aan de Kamer van Volksvertegenwoordigers, is het verkieslijker te vermijden rechtstreeks naar de doodstraf te verwijzen in dit ontwerp, om niet vooruit te lopen op het resultaat van de besprekingen over dat ontwerp.*

Op vraag van een lid of het wel nodig is uitdrukkelijk te verwijzen naar het Militair Strafwetboek, antwoordt de vertegenwoordiger van de Minister dat dit het enige middel is om niet op de zaken vooruit te lopen. Het is immers zo goed als zeker dat de doodstraf in verdestijd zal worden afgeschaft. De internationale verplichtingen laten toe ze slechts in militaire aangelegenheden te behouden.

Het lid vreest niettemin dat deze straf in alle gevallen zou worden uitgesproken; de voorgestelde tekst is in elk geval coherenter vermits het ontwerp misdrijven bedoelt die in oorlogstijd worden gepleegd.

Het amendement wordt aangenomen met 10 stemmen, bij 2 onthoudingen. In de Franse tekst worden enkele tekstcorrecties aangebracht: na het woord «élevée» wordt het woord «prévues» ingevoegd en in het vierde lid wordt het woord «comminées» vervangen door het woord «prévues».

Het aldus gewijzigde artikel 2 wordt aangenomen met 10 stemmen, bij 2 onthoudingen.

### Artikel 3

In dit verband moet worden herinnerd aan de kritiek die werd uitgebracht met betrekking tot de medeplichtigheid. De leden achten het immers onverantwoord dat degenen die een onmisbare medewerking verlenen bij het plegen van de in artikel 1 bedoelde misdrijven, slechts zouden worden gestraft met opsluiting terwijl de daders met de doodstraf worden gesancioneerd.

Een lid wenst er toch aan te herinneren dat de in artikel 3 bedoelde personen vaak het voorwerp uitmaken van een grote psychologische druk om hun medewerking te verlenen.

Hierbij merkt een lid op dat een van de constitutionele elementen voor de strafbaarheid van de feiten erin bestaat dat bedoelde personen duidelijk kennis

Dès que la peine de mort aura été abolie, la peine nouvellement la plus élevée s'y substituera automatiquement.

Le Gouvernement présente un amendement tendant à remplacer, aux premier, deuxième et troisième alinéas, le mot «mort» par les mots «la peine la plus élevée en matière criminelle prévue par le Code pénal militaire».

### Justification

*Comme un projet de loi portant abolition de la peine de mort est actuellement soumis à la Chambre des représentants, il est préférable d'éviter, dans le présent projet, toute référence directe à la peine de mort, afin de ne pas préjuger du résultat de l'examen dudit projet.*

Un membre demande s'il est bien nécessaire de se référer explicitement au Code pénal militaire. Le représentant du ministre répond qu'en le faisant, c'est le seul moyen de ne pas préjuger. En effet, en ce qui concerne le temps de paix, il est certain que la peine de mort sera abolie. Les conventions internationales permettent de la maintenir seulement en matière militaire.

L'intervenant craint néanmoins que cette peine ne soit prononcée dans tous les cas. Toujours est-il que le texte proposé est plus cohérent, puisque le projet vise des infractions commises en temps de guerre.

L'amendement est adopté par 10 voix et deux abstentions, moyennant une correction matérielle: le mot «prévues» sera placé après le mot «élevée». Au quatrième alinéa du texte français de l'article, le mot «comminées» est remplacé par le mot «prévues».

L'article 2 ainsi modifié est adopté par 10 voix et 2 abstentions.

### Article 3

Il faut rappeler, à cet égard, la critique émise à propos de la complicité. En effet, les membres jugent injustifiable que ceux qui apportent une collaboration indispensable à la perpétration des infractions visées à l'article 1<sup>er</sup> ne soient punis que de la réclusion, alors que les auteurs sont passibles de la peine de mort.

Un commissaire tient à rappeler que les personnes visées à l'article 3 sont souvent soumises à une forte pression psychologique, qui les pousse à apporter leur collaboration.

Un membre fait encore observer que le fait, pour les personnes en question, de bien connaître le but des actes qu'elles vont accomplir, à savoir que ces actes

hebben van het doel van de handeling die zij zullen stellen, namelijk dat deze handeling gericht is op het uitvoeren van de in het ontwerp bedoelde misdrijven.

De sterke psychologische druk kan eventueel aanleiding geven tot verzachtende omstandigheden. Daarom moet aan de rechter een ruim appreciatie-recht worden gegeven.

Alle omstandigheden die aanleiding geven tot verzachtende omstandigheden moeten trouwens in aanmerking worden genomen; bovendien blijft artikel 71 van het Strafwetboek gehandhaafd, vermits krachtens artikel 8 van het ontwerp enkel uitzondering wordt gemaakt voor artikel 70. Zulks betekent dat de rechter een beoordelingsruimte heeft gaande van verzachtende omstandigheden tot en met het in acht nemen van artikel 71.

Ingevolge deze besprekingen dient de Regering het volgende amendement in:

« Artikel 3 vervangen door de volgende bepaling:

« Zij die een werktuig, een toestel of enig voorwerp voortbrengen, onder zich houden of vervoeren, een bouwwerk oprichten of een bouwwerk veranderen, in de wetenschap dat het werktuig, het toestel, het voorwerp, het bouwwerk of de verandering bestemd is om één van de in artikel 1 genoemde misdrijven te plegen of het plegen ervan te vergemakkelijken, worden met de straf bepaald voor het misdrijf waarvan zij het plegen mogelijk gemaakt hebben of vergemakkelijkt hebben, gestraft. »

#### Verantwoording

*Rekening houdend met de ernst van de beoogde handeling, lijkt de aangepaste sanctie die te zijn van het misdrijf waarvan de uitvoering mogelijk is gemaakt of vergemakkelijkt is.*

Het door de Regering ingediende amendement alsmede artikel 3, aldus geamendeerd, worden aangenomen met eenparigheid van de 12 aanwezige leden.

#### Artikelen 4 en 5

Om dezelfde redenen als die welke gelden voor het door het ontwerp voorgestelde artikel 3, dienen de artikelen 4 en 5 eveneens te worden vervangen.

Daarom dient de Regering het volgende amendement in:

« De artikelen 4 en 5 vervangen als volgt:

« Worden gestraft met de op het voltooide misdrijf gestelde straf:

— het bevel, zelfs zonder dat dit gevolgen heeft gehad, om een van de in artikel 1 bepaalde misdrijven te plegen,

tendent à perpétrer les infractions visées par le projet, est l'un des éléments constitutifs du caractère punissable des faits.

La forte pression psychologique peut éventuellement donner lieu à des circonstances atténuantes. C'est pourquoi il faut conférer au juge un large pouvoir d'appréciation.

Du reste, toutes les circonstances qui constituent des circonstances atténuantes doivent être prises en considération; en outre, l'article 71 du Code pénal reste applicable, puisque l'article 8 du projet ne prévoit une exception que pour l'article 70. Cela signifie que le juge dispose d'un pouvoir d'appréciation allant des circonstances atténuantes à la prise en compte de l'article 71.

A la suite de ces discussions, le Gouvernement propose l'amendement suivant:

« Remplacer l'article 3 par la disposition suivante:

« Ceux qui fabriquent, détiennent ou transportent un instrument, engin ou objet quelconque, érigent une construction ou transforment une construction existante, sachant que l'instrument, l'engin, l'objet, la construction ou la transformation est destiné à commettre l'une des infractions prévues à l'article 1<sup>er</sup> ou à en faciliter la perpétration sont punis de la peine prévue pour l'infraction dont il ont permis ou facilité la perpétration. »

#### Justification

*Compte tenu de la gravité de l'acte visé, la sanction adéquate paraît être celle prévue pour l'infraction dont l'exécution est rendue possible ou facilitée.*

L'amendement proposé par le Gouvernement, de même que l'article 3 ainsi amendé, sont adoptés à l'unanimité des 12 membres présents.

#### Articles 4 et 5

Il convient de remplacer les articles 4 et 5 du projet pour les raisons déjà invoquées en vue du remplacement de l'article 3.

C'est pourquoi le Gouvernement dépose l'amendement suivant:

« Remplacer les articles 4 et 5 comme suit:

« Sont punis de la peine prévue pour l'infraction consommée:

— l'ordre, même non suivi d'effet, de commettre l'une des infractions prévues par l'article 1<sup>er</sup>,

— *het voorstel of het aanbod om een zodanig misdrijf te plegen en het aanvaarden van een zodanig voorstel of aanbod,*

— *het aanzetten tot het plegen van een zodanig misdrijf, zelfs zonder dat dit gevolgen gehad heeft,*

— *de deelneming aan het plegen van een zodanig misdrijf, zelfs zonder dat dit gevolgen gehad heeft,*

— *de poging om een zodanig misdrijf te plegen.»*

#### Verantwoording

*Rekening houdend met de ernst van de beoogde handeling, lijkt de aangepaste sanctie die te zijn van het misdrijf waarvan de uitvoering mogelijk is gemaakt of vergemakkelijkt is.*

Onder voorbehoud van materiële tekstverbeteringen verklaart een lid het eens te zijn met de draagwijdte van de tekst, die overeenkomt met de besprekingen die daaromtrent hebben plaatsgehad.

De artikelen 66 en 67 worden uitgesloten omdat in andere modaliteiten werd voorzien; de deelneming wordt voorzien in al zijn facetten, ook die bepaald in de artikelen 66 en 67.

Wanneer met de deelneming wordt rekening gehouden, heeft zulks een specifieke betekenis; de deelnemer is in de meeste gevallen mededader. Bedoeld zou dus zijn, de deelneming in alle mogelijke vormen, zo niet loopt men het gevaar dat door het weglaten van de artikelen 66 en 67 bepaalde modaliteiten van de deelneming worden uitgesloten.

Het bevel dat men ontvangt mag niet worden ingeroepen.

De Commissie gaat daarop in en wijzigt in die zin artikel 4 waarbij respectievelijk wordt verwezen naar de artikelen 66 en 67 wat de deelneming betreft en naar de artikelen 51 en 53 wat de poging betreft. De tekst luidt dan als volgt:

*« Met de op het voltooid misdrijf gestelde straf worden gestraft:*

— *het bevel, zelfs zonder dat dit gevolgen heeft gehad, om een van de in artikel 1 bepaalde misdrijven te plegen,*

— *het voorstel of het aanbod om een zodanig misdrijf te plegen en het aanvaarden van een zodanig voorstel of aanbod,*

— *het aanzetten tot het plegen van een zodanig misdrijf, zelfs zonder dat dit gevolgen gehad heeft,*

— *de deelneming, in de zin van de artikelen 66 en 67 van het Strafwetboek, aan het plegen van een zodanig misdrijf, zelfs zonder dat dit gevolgen gehad heeft,*

— *de poging, in de zin van de artikelen 51 tot 53 van het Strafwetboek, om een zodanig misdrijf te plegen.»*

— *la proposition ou l'offre de commettre une telle infraction et l'acceptation de pareille proposition ou offre,*

— *la provocation à commettre une telle infraction, même non suivie d'effet,*

— *la participation à une telle infraction, même non suivie d'effet,*

— *la tentative de commettre une telle infraction.»*

#### Justification

*Compte tenu de la gravité de l'acte visé, la sanction adéquate paraît être celle prévue pour l'infraction dont l'exécution est rendue possible ou facilitée.*

Sous réserve de quelques corrections matérielles dans le texte, un membre approuve la portée de celui-ci et estime qu'il répond à ce qui a été dit au cours des discussions qui ont eu lieu à ce sujet.

Les articles 66 et 67 du Code pénal sont exclus, parce que d'autres modalités ont été prévues; la participation criminelle est visée sous tous ses aspects, même ceux qui sont définis aux articles 66 et 67.

Si l'on tient compte de la participation, c'est pour une raison bien précise; dans la plupart des cas, le participant est également co-auteur. Il faut donc viser la participation sous toutes ses formes, sinon l'on risque, en excluant les articles 66 et 67, de ne plus tenir compte de certaines modalités de participation.

On ne peut pas invoquer le fait d'avoir reçu un ordre.

Tenant compte de cette remarque, la Commission modifie l'article 4 dans ce sens, en se référant aux articles 66 et 67 pour ce qui est de la participation et aux articles 51 et 53 pour ce qui est de la tentative. Le texte est, dès lors, rédigé comme suit:

*« Sont punis de la peine prévue pour l'infraction consommée:*

— *l'ordre, même non suivi d'effet, de commettre l'une des infractions prévues par l'article 1<sup>er</sup>,*

— *la proposition ou l'offre de commettre une telle infraction et l'acceptation de pareille proposition ou offre,*

— *la provocation à commettre une telle infraction, même non suivie d'effet,*

— *la participation, au sens des articles 66 et 67 du Code pénal, à une telle infraction, même non suivie d'effet,*

— *la tentative, au sens des articles 51 à 53 du Code pénal, de commettre une telle infraction.»*



Artikel 4, geamendeerd door de Regering en gesubamendeerd door de Commissie, wordt aangenomen met 11 stemmen bij 1 onthouding.

#### Artikel 5

Dit artikel wordt ondervangen door de nieuwe tekst van artikel 4.

Dit artikel wordt dan ook verworpen met eenparigheid van de 12 aanwezige leden.

#### Artikel 6

Meerdere leden stellen vast dat een dergelijke bepaling vaak terug te vinden is in meerdere internationale conventies, doch het is eveneens juist dat het bepaalde in artikel 6 zijn oorsprong vindt in het Angelsaksisch recht en niet thuishoort in ons rechtssysteem.

Het feit dat de dader of de mededader van een misdrijf opzettelijk verhinderd heeft dat dit schadelijke gevolgen zou hebben, kan geen aanleiding geven tot vrijstelling van de straf, doch een dergelijke handeling komt wel in aanmerking voor verzachtende omstandigheden, in het raam van de ruime appreciatiebevoegdheid waarover de rechter beschikt.

Artikel 6 wordt verworpen met eenparigheid van de 12 aanwezige leden.

#### Artikel 7 (artikel 5 van de tekst aangenomen door de Commissie)

Er wordt aan herinnerd dat § 2 meer in het bijzonder de verantwoordelijkheid van de ondergeschikte viseert. Meteen bevestigt deze bepaling het recht van ongehoorzaamheid vanwege de betrokken personen.

Wanneer een lid opmerkt dat de betrokken persoon vaak onder grote psychologische druk staat vanwege de groep waartoe hij behoort, wordt geantwoord dat in die hypothese eventueel verzachtende omstandigheden kunnen worden toegekend en dat zelfs in voorkomend geval het bestaan van een onweerstaanbare drang kan worden erkend.

Artikel 7 wordt aangenomen met eenparigheid van de 12 aanwezige leden.

#### Artikel 8 (artikel 6 van de tekst aangenomen door de Commissie)

Een lid merkt op dat, zo men de vorm van de deelneming in acht neemt zoals bepaald in de artikelen 66 en 67 S.W.B., de toepassing van de artikelen 66 en 67 dan ook in artikel 8 moet worden uitgesloten, omdat het daarin gaat om strafbepalende maatregelen. Uit artikel 66 vloeit immers voort dat diegene die onder

L'article 4 amendé par le Gouvernement et sous-amendé par la commission est adopté par 11 voix et 1 abstention.

#### Article 5

Cet article devient sans objet, à la suite de l'adoption du nouveau texte de l'article 4.

Il est dès lors supprimé à l'unanimité des 12 membres présents.

#### Article 6

Plusieurs membres constatent que, si l'on trouve souvent ce type de disposition dans des conventions internationales, elle n'en vient pas moins du droit anglo-saxon et n'a pas sa place dans notre système juridique.

Le fait, pour l'auteur ou le co-auteur d'une infraction, d'avoir volontairement empêché que celle-ci ait des suites dommageables ne lui permet pas de bénéficier d'une exemption de peine, mais peut être admis comme une circonstance atténuante dans le cadre du pouvoir d'appréciation très large dont dispose le juge.

L'article 6 est rejeté à l'unanimité des 12 membres présents.

#### Article 7 (article 5 du texte adopté par la Commission)

On rappelle que le § 2 vise plus particulièrement la responsabilité du personnel subalterne. Cette disposition consacre aussi le droit de désobéissance des intéressés.

A un membre qui a fait observer que l'intéressé subit souvent une pression psychologique importante dans le groupe auquel il appartient, l'on répond que, dans l'hypothèse en question, l'on peut tenir compte de circonstances atténuantes et que l'on peut même admettre, le cas échéant, l'existence d'une force irrésistible.

L'article 7 est adopté à l'unanimité des 12 membres présents.

#### Article 8 (article 6 du texte adopté par la Commission)

Un membre fait remarquer que, si l'on tient compte de la forme de participation visée aux articles 66 et 67 du Code pénal, il convient aussi de supprimer, à l'article 8, qui concerne des mesures pénales, l'application des articles 66 et 67. En effet, il découle de l'article 66 que celui qui a participé à un délit de certaines manières

bepaalde vormen heeft deelgenomen op dezelfde wijze wordt gestraft als de dader, terwijl artikel 67 bepaalt dat de medeplichtige wordt gesanctioneerd met een straf van lagere graad.

Een ander lid betwist zulks. De artikelen 66 en 67 blijven van toepassing wat betreft de bepalingen van artikel 8.

De vertegenwoordiger van de Minister stelt voor de bepaling als volgt te formuleren:

*« Onverminderd de artikelen 4 en 8 (oud artikel 10) van deze wet zijn alle bepalingen van het Eerste Boek van het Strafwetboek, met uitzondering van artikel 70, van toepassing op de in deze wet omschreven misdrijven. »*

Het geamendeerde artikel, gesubamendeerd door de Commissie, wordt aangenomen met eenparigheid van de 12 aanwezige leden.

Artikel 9 (artikel 7 van de tekst aangenomen door de Commissie)

Dit artikel wordt aangenomen met 11 stemmen, bij 1 onthouding.

Artikel 10 (artikel 8 van de tekst aangenomen door de Commissie)

Dit artikel wordt aangenomen met 11 stemmen, bij 1 onthouding.

Artikel 11 (artikel 9 van de tekst aangenomen door de Commissie)

Dit artikel heeft aanleiding gegeven tot een uitgebreide bespreking en heeft het voorwerp uitgemaakt van meerdere opmerkingen.

Een lid wenst de reden te kennen waarom ook een niet-militair, die in oorlogstijd de in de wet bedoelde misdrijven pleegt, voor het militaire gerecht moet verschijnen. Is zulks wel absoluut nodig?

Hierbij aansluitend merkt een lid op dat niet duidelijk wordt bepaald welke rechtbanken ten aanzien van de dader bevoegd zijn; de tekst geeft ter zake slechts een zuiver abstracte definitie.

De vertegenwoordiger van de Minister herinnert eraan dat de nationale wetgever ertoe is gehouden de context van de Conventie van Genève te respecteren. Het feit dat ook niet-militairen voor bedoelde misdrijven voor de militaire jurisdicties moeten verschijnen, is eveneens het gevolg van de opties genomen in de Conventie.

Deze Conventie heeft de bedoeling de daarin bedoelde personen te beschermen, onder meer de gekwetsten, de drenkelingen, de zieken van de strijd-

res est puni comme l'auteur, l'article 67 disposant, quant à lui, que le complice sera sanctionné d'une peine plus légère.

Un autre membre conteste ce qui vient d'être dit. Les articles 66 et 67 restent d'application pour ce qui est des dispositions de l'article 8.

Le représentant du ministre propose de formuler la disposition comme suit:

*« Sans préjudice des articles 4 et 8 (ancien article 10) de la présente loi, toutes les dispositions du livre premier du Code pénal, à l'exception de l'article 70, sont applicables aux infractions prévues par la présente loi. »*

L'article d'abord amendé, et sous-amendé par la commission, est adopté à l'unanimité des 12 membres présents.

Article 9 (article 7 du texte adopté par la commission)

Cet article est adopté par 11 voix et 1 abstention.

Article 10 (article 8 du texte adopté par la commission)

Cet article est adopté par 11 voix et 1 abstention.

Article 11 (article 9 du texte adopté par la commission)

Cet article a donné lieu à une longue discussion et a fait l'objet de plusieurs remarques.

Un membre aimerait savoir pour quelle raison un civil qui commet en temps de guerre les infractions visées dans la loi, doit comparaître devant la juridiction militaire. Est-ce absolument nécessaire?

Un membre ajoute que le texte ne désigne pas clairement les tribunaux qui sont compétents à l'égard de l'auteur; il ne donne à cet égard qu'une définition purement abstraite.

Le représentant du ministre rappelle que le législateur national est tenu de respecter le contexte de la Convention de Genève. Le fait que les civils doivent aussi comparaître devant les juridictions militaires pour les infractions en question découle également des options retenues dans la Convention.

L'objet de la Convention est de protéger les personnes qu'elle vise, à savoir notamment les blessés, les personnes tombées à la mer, les malades dans les for-

krachten te velde, de krijgsgevangenen en de burgers in oorlogstijd; met andere woorden in deze bepaling worden niet enkel de militairen in de strikte zin van het woord bedoeld.

Een lid verwijst naar de commentaar in het advies van de Raad van State (blz. 38).

« Aangezien voor de ernstige overtredingen van de Verdragen van 1949 en van Protocol I van 1977 wordt verondersteld dat er staat van oorlog is, rijst de vraag wanneer de gewone rechtbank bevoegd is; het ziet er naar uit dat er slechts een mogelijkheid is: het berechten van de pleger van een oorlogsmisdaad naar aanleiding van een oorlog waar België zelf niet aan heeft deelgenomen. »

Hieruit blijkt dat de gewone rechtbanken niet meer bevoegd zijn tenzij het gaat om « het berechten van de pleger van een oorlogsmisdaad naar aanleiding van een oorlog waar België zelf niet aan heeft deelgenomen ».

Dit artikel zou bijgevolg een wijziging inhouden van de normale bevoegdheid van de rechtspleging tussen de burgerlijke en de militaire jurisdicties.

Een lid is van mening dat er voor de toepassing van dit artikel steeds een verwijzing moet zijn naar een oorlogstoestand. Het zou dan verkieslijker zijn *in fine* van § 2 van artikel 11 te bepalen « wordt elk van die misdrijven voor zover er enig verband is met een oorlogsgebeuren berecht door het militair gerecht ».

Een lid kan aanvaarden dat de militaire jurisdicties voor deze feiten bevoegd zijn vanaf het ogenblik dat België zelf in oorlog is en dit lid kan het uiteindelijk met deze tekst eens zijn voor zover men een herziening zal doorvoeren van onze militaire jurisdictie.

De vertegenwoordiger van de Minister bevestigt dat de Conventies van Genève juist bedoeld zijn voor toepassing in oorlogstijd. Het toevertrouwen van bedoelde feiten aan de militaire jurisdicties is een optie die op basis daarvan wordt genomen.

Men moet bovendien rekening houden met praktische overwegingen; het is immers in oorlogstijd onmogelijk een hof van assisen, bevoegd voor bedoelde misdrijven, samen te stellen.

Bij deze gelegenheid legt hij er de nadruk op dat als oorlogstijd moet worden beschouwd de desbetreffende periode die in België wordt bepaald bij koninklijk besluit.

Een lid herinnert eraan dat deze tekst betekent dat buiten de oorlogstijd en zelfs wanneer de doodstraf wordt afgeschaft, in vreedstijd de doodstraf voor bedoelde misdrijven toch nog zal worden uitgesproken.

ces armées en campagne, les prisonniers de guerre et les civils en temps de guerre; en d'autres termes, cette disposition ne vise pas seulement les militaires au sens strict du terme.

Un membre se réfère au commentaire figurant dans l'avis du Conseil d'Etat (p. 38).

« Cependant, comme les infractions aux Conventions de 1949 et au Protocole I de 1977 supposent l'état de guerre, on peut se demander quand la juridiction ordinaire sera compétente; il n'y a, semble-t-il, qu'une seule hypothèse possible: le jugement de l'auteur d'un crime de guerre commis à l'occasion d'une guerre à laquelle la Belgique n'aurait pas elle-même participé. »

Il apparaît donc que les tribunaux ordinaires ne sont plus compétents, sauf s'il s'agit de juger « l'auteur d'un crime de guerre commis à l'occasion d'une guerre à laquelle la Belgique n'aurait pas elle-même participé ».

En conséquence, le présent article impliquerait un changement dans la répartition normale des compétences entre les juridictions civiles et les juridictions militaires.

Un membre estime que l'application de cet article postule toujours une référence à une situation de guerre. Il vaudrait dès lors mieux formuler la fin du § 2 de l'article 11 comme suit: « Chacune de ces infractions est jugée par la juridiction militaire, pour autant qu'il y a un rapport avec un état de guerre ».

Un membre dit pouvoir admettre que les juridictions militaires soient compétentes pour ces faits dès l'instant où la Belgique est elle-même en guerre et il peut, en fin de compte, marquer son accord sur ce texte à condition que l'on révise notre juridiction militaire.

Le représentant du ministre confirme que les Conventions de Genève sont précisément destinées à être appliquées en temps de guerre. Le fait de confier les faits en question à des juridictions militaires est une option qui est prise en fonction de ces conventions.

L'on doit en outre tenir compte de considérations pratiques. En effet, en temps de guerre, il est impossible de constituer une cour d'assises, compétente pour les infractions en question.

Au passage, il souligne que, par temps de guerre, il y a lieu d'entendre la période définie comme telle en Belgique par arrêté royal.

Un membre rappelle que ce texte signifie qu'en dehors du temps de guerre et même si la peine de mort est abolie, celle-ci sera quand même encore prononcée, en temps de paix pour les infractions visées.

De vraag van een lid of de wet van toepassing is wanneer een Belg in het buitenland de in artikel 1 bedoelde handelingen stelt, wanneer dat land in een oorlogstoestand verkeert waarbij België niet betrokken is, wordt bevestigd; vermits België evenwel niet in oorlogstijd is, zijn het de gewone rechtbanken die zullen bevoegd zijn.

De interveniënt leidt daaruit af dat de oorlogstoestand geen betrekking moet hebben op de positie van België in dat conflict.

Deze conclusie blijkt evenwel niet duidelijk uit artikel 11, § 1, vermits het vermelde principe daarin niet uitdrukkelijk wordt vermeld. Zo bovenvermelde zienswijze juist is, zal artikel 11, § 1, in die zin moeten worden aangevuld. Het heeft inderdaad geen zin dat een Belg, die oorlogsdaden heeft gepleegd in het buitenland tijdens een oorlog waarin België helemaal niet betrokken is, in ons land voor een militaire rechtbank zou moeten verschijnen. In dit geval zou de gemeenschappelijke procedure van toepassing zijn.

De vertegenwoordiger van de Minister verklaart dat het aspect oorlogstijd duidelijk moet worden onderscheiden enerzijds van de definitie van de inbeschuldigingstelling en anderzijds hetzelfde begrip oorlogstijd voor het bepalen van de bevoegdheid. Opdat er een inbreuk zou zijn op artikel 1, moet het gaan om een door de Conventie beschermde persoon, hetgeen betekent dat de inbreuk op een burger slechts door artikel 1 wordt bedoeld in oorlogstijd.

De Conventie heeft immers tot doel zowel de kriegsgevangene als de burger in oorlogstijd te beschermen.

In de door het vorig lid opgeworpen hypothese is het in elk geval nodig dat het vreemde land, waar het misdrijf is gepleegd, onbetwistbaar in oorlogstoestand verkeert, doch dit aspect is totaal onafhankelijk van het probleem van de bevoegdheid. Wanneer wordt bepaald dat de Belgische militaire jurisdicties bevoegd zijn in oorlogstijd, betekent zulks in elk geval dat België in oorlogstijd verkeert.

Wat de bevoegdheid van de militaire jurisdicties betreft, geldt dus als besluit dat de tekst in die zin moet worden geïnterpreteerd dat het militair gerecht enkel bevoegd is wanneer België in oorlogstijd verkeert.

Daarom stelt de vertegenwoordiger van de Minister voor § 1 *in fine* als volgt te formuleren:

« ..., ressorteren de in deze wet omschreven misdrijven onder de bevoegdheid van het militair gerecht, wanneer België in oorlogstijd verkeert. »

Zulks betekent dat wanneer België niet meer in oorlogstijd is en men uitspraak moet doen over feiten bedoeld in artikel 1 die zijn gepleegd in oorlogstijd, de burgerlijke rechtbank en niet de militaire jurisdicties bevoegd zijn.

Un membre demande si la loi est applicable lorsqu'un Belge commet dans un pays étranger les actes visés à l'article 1<sup>er</sup> et que ce pays se trouve dans une situation de guerre dans laquelle la Belgique n'est pas engagée. La réponse est affirmative, mais, comme la Belgique ne se trouve pas « en temps de guerre », ce sont les tribunaux ordinaires qui seront compétents.

L'intervenant en déduit que la situation de guerre ne doit avoir aucun rapport avec la position de la Belgique dans ce conflit.

Or, cette conclusion ne ressort pas clairement de l'article 11, § 1<sup>er</sup>, puisque le principe en question n'y est pas explicitement énoncé. Si le point de vue précité est exact, l'article 11, § 1<sup>er</sup>, devra être complété dans ce sens. Il est en effet absurde qu'un Belge qui a commis des actes de guerre à l'étranger au cours d'une guerre à laquelle la Belgique ne participe nullement, ait à comparaître dans notre pays devant un tribunal militaire. Dans ce cas, c'est la procédure de droit commun qui s'appliquerait.

Le représentant du ministre déclare qu'il faut bien distinguer l'aspect « temps de guerre » pour ce qui est de la définition de l'incrimination de l'aspect « temps de guerre » pour la fixation de la compétence. Pour qu'il y ait infraction à l'article 1<sup>er</sup>, la personne en question doit être protégée par la Convention, ce qui signifie que l'infraction commise à l'encontre d'un civil n'est visée par l'article 1<sup>er</sup> qu'en temps de guerre.

En effet, l'objet de la Convention est de protéger, en temps de guerre, le prisonnier de guerre comme le civil.

Dans l'hypothèse citée par le préopinant, il faut en tout cas que le pays étranger où l'infraction est commise se trouve dans une situation de guerre incontestable, mais cet aspect est totalement indépendant du problème de la compétence. L'on dit que les juridictions militaires belges sont compétentes en temps de guerre, ce qui revient à dire, en tout cas, que la Belgique se trouve en temps de guerre.

En ce qui concerne la compétence des juridictions militaires, il faut donc conclure que le texte doit s'interpréter en ce sens que le tribunal militaire n'est compétent que si la Belgique se trouve en temps de guerre.

C'est pourquoi le représentant du ministre propose de formuler la fin du § 1<sup>er</sup> comme suit:

« ..., les infractions prévues par la présente loi ressortissent, lorsque la Belgique est en temps de guerre, à la compétence de la juridiction militaire. »

Cela signifie que si la Belgique n'est plus en temps de guerre et que l'on doit juger des faits visés à l'article 1<sup>er</sup>, qui ont été commis en temps de guerre, c'est le tribunal civil, et non plus la juridiction militaire, qui est compétent.



Het is duidelijk dat in deze veronderstelling, voor dezelfde feiten gepleegd door militairen, de normale regelen inzake bevoegdheid behouden blijven, en dat dus de militaire jurisdicties deze zaak zullen behandelen.

Een lid is van mening dat er verwarring ontstaat door de wijze waarop § 2 is geformuleerd, meer bepaald wat betreft de woorden «bij samenhang van een misdrijf dat onder de bevoegdheid van het gewoon gerecht ressorteert ...».

Thans gaat de discussie enkel over de bevoegdheid die wordt bepaald in functie van de dader. Het is immers duidelijk dat de militairen in de huidige constructie altijd onder de bevoegdheid vallen van het militair gerecht. Vervolgens is het even duidelijk dat een burger in principe altijd onder de bevoegdheid ressorteert van de burgerlijke rechtbank. Ten slotte zijn er bepaalde feiten die men laat ressorteren onder de bevoegdheid van de militaire rechtbanken, niet vanwege de hoedanigheid van de dader maar wel uit hoofde van de feiten.

Indien dit juist is, moet uitdrukkelijk worden verklaard dat, bij samenhang van een misdrijf dat onder de bevoegdheid van een gewone rechtbank valt, daarmee een burger wordt bedoeld die bijvoorbeeld een diefstal pleegt samenhangend met een feit bepaald in artikel 1.

Men zal in elk geval eerst aandacht moeten besteden aan de hoedanigheid van de dader en niet aan de aard van het feit.

Een ander lid vraagt of het niet juister zou zijn dat in § 1 uitdrukkelijk wordt bepaald dat de militaire rechtbanken bevoegd zijn wanneer België in oorlogstijd verkeert. Voor het overige wordt het gemeen recht toegepast. Hieruit vloeit voort dat wanneer België niet meer in oorlogstijd verkeert, het gemeen recht wordt toegepast.

De hierboven voorgestelde toevoeging in § 2 kan dan worden weggelaten.

De Commissie treedt deze zienswijze bij.

Een lid stelt dat zou worden gepreciseerd dat de militaire jurisdicties bevoegd zijn wanneer België in oorlogstijd verkeert. Het is evident dat het gemeen recht ook wordt behouden wanneer de feiten begaan zijn door militairen, zodat deze zullen verschijnen voor militaire jurisdicties.

Hieruit vloeit dan ook voort dat onder zwaarste straffen moet worden verstaan de straffen die naargelang het geval bepaald zijn hetzij in het militair Strafwetboek, hetzij in het gemeenrechtelijk Strafwetboek.

De vertegenwoordiger van de Minister bevestigt bovenvermelde zienswijze; er moet evenwel worden nagegaan welke straf van toepassing is, zonder acht te

Il est clair que, dans cette hypothèse, les règles normales de la compétence restent d'application pour des faits identiques commis par des militaires et que l'affaire sera donc examinée par les juridictions militaires.

Un membre estime que la manière dont le § 2 est formulé prête à confusion, notamment pour ce qui est des mots «lorsqu'une infraction ressortissant à la compétence de la juridiction ordinaire est connexe...».

A présent, la discussion ne porte que sur la compétence déterminée en fonction de l'auteur. Il est clair, en effet, que, dans la construction actuelle, les militaires ressortissent toujours à la compétence de la juridiction militaire. Ensuite, il est tout aussi clair qu'en principe, un civil ressortit toujours au tribunal civil. Enfin, il est certains faits que l'on fait ressortir à la compétence des tribunaux militaires non pas en raison de la qualité de l'auteur, mais eu égard aux faits.

Si c'est exact, il faut dire clairement que, lorsque l'on parle de connexité avec une infraction ressortissant à la compétence d'une juridiction ordinaire, l'on vise, par exemple, le cas du civil qui commet un vol en connexité avec un fait visé à l'article 1<sup>er</sup>.

L'on devra, en tout cas, tenir compte d'abord de la qualité de l'auteur et non pas de la nature du fait.

Un autre membre demande s'il ne vaudrait pas mieux disposer expressément, au § 1<sup>er</sup>, que les tribunaux militaires sont compétents lorsque la Belgique est en temps de guerre et que, pour le reste, c'est le droit commun qui s'applique, ce qui signifierait que dès que la Belgique n'est plus en temps de guerre, l'on applique le droit commun.

L'ajout au § 2, proposé ci-dessus, peut alors être omis.

La Commission se rallie à ce point de vue.

Un membre propose de préciser que les juridictions militaires sont compétentes lorsque la Belgique est en temps de guerre. Il est évident que le droit commun s'appliquerait également lorsque les faits auraient été commis par des militaires et que ceux-ci comparaitraient dès lors devant des juridictions militaires.

Il s'ensuit donc également que, par les peines les plus élevées, il y a lieu d'entendre celles que prévoit, selon le cas, soit le Code pénal militaire, soit le Code pénal de droit commun.

Le représentant du ministre confirme le point de vue précité; il faudra, toutefois, déterminer la peine applicable sans la faire dépendre du caractère civil ou

slaan op het burgerlijk of militair karakter, met andere woorden, deze straf mag niet variëren naargelang de jurisdictie die van de zaak kennis neemt.

Het is immers logisch dat de referentie naar de zwaarste straf bepaald in het militair Strafwetboek wordt behouden, vermits de Conventie handelt over misdaden die zijn gepleegd tijdens en naar aanleiding van een gewapend conflict. Zulks geldt dan ook wanneer de feiten worden gepleegd door een burger.

Uiteindelijk beslist de Commissie de door de vertegenwoordiger van de Minister voorgestelde wijziging van § 1 aan te nemen, namelijk dat voor de in het ontwerp omschreven misdrijven het militair gerecht bevoegd is, « wanneer België in oorlogstijd verkeert ».

Een volgend onderwerp waaraan de Commissie bijzondere aandacht heeft besteed, betreft het feit dat krachtens § 3 de strafvordering wordt ingesteld niet enkel door de dagvaarding van de beklaagde op initiatief van het openbaar ministerie, doch eveneens « door klacht van ieder persoon die beweert benadeeld te zijn door het misdrijf en die zich burgerlijke partij heeft gesteld voor de voorzitter van de rechterlijke commissie ten zetel van de Krijgsraad onder in artikel 66 van het Wetboek van Strafvordering bepaalde voorwaarden ».

De vertegenwoordiger van de Minister merkt op dat de burgerlijke partijstelling voor de militaire rechtbank in principe niet mogelijk is. Men heeft dit principe ingevoerd om te beletten dat om het even wie een strafvordering zou kunnen instellen tegen een militaire overheid.

Aansluitend bij de motivering vermeld in de memorie van toelichting blijkt het, in het raam van de Conventie van Genève, opportuun te zijn de rechten van de benadeelde partijen te beschermen en hen zelf toe te laten een strafvordering in werking te stellen, hetgeen een eventuele inertie vanwege de parketten kan voorkomen.

Zo men het instellen van de strafvordering door de benadeelde partijen, voor feiten bedoeld in de Conventie van Genève, toelaat, moet men niet alleen voorzien in een mogelijkheid van rechtstreekse dagvaarding, maar eveneens tot het stellen van burgerlijke partij voor de militaire jurisdicties; dit wil zeggen, voor die instantie die de instructie van de desbetreffende zaak in handen heeft. Vandaar de bepaling van artikel 11, § 3.

Het laatste probleem dat wordt gesteld vindt zijn oorsprong in het feit dat er geen onderzoeksinstantie bestaat voor het militaire gerecht; met andere woorden dat er geen jurisdictie is voor de militaire rechtbank die een buitenvervolgstelling kan uitspreken. Dit is de verklaring voor het invoegen van het tweede lid van § 3, waarbij voorzien wordt in een soort onderzoeksinstantie, bijzonder gericht op de daarin

militaire du tribunal; en d'autres termes, la peine ne pourra pas varier selon la juridiction saisie de l'affaire.

Il est logique, en effet, que la référence à la peine la plus élevée prévue par le Code pénal militaire soit maintenue, puisque la Convention traite d'infractions commises au cours et à l'occasion d'un conflit armé. La règle est donc également applicable lorsque les faits sont commis par un civil.

Finalement, la commission décide d'adopter le texte modificatif du § 1<sup>er</sup> proposé par le représentant du ministre, et selon lequel les infractions prévues dans le projet ne ressortissent à la compétence de la juridiction militaire que « lorsque la Belgique est en temps de guerre ».

La commission se penche ensuite sur la disposition du § 3, selon laquelle l'action publique n'est pas seulement mise en mouvement par la citation de l'inculpé par le ministère public mais également « par la plainte de toute personne qui se prétendra lésée par l'infraction et qui se sera constituée partie civile devant le président de la commission judiciaire au siège du Conseil de guerre dans les conditions prévues à l'article 66 du Code d'instruction criminelle ».

Le représentant du ministre remarque que l'on ne peut, en principe, pas se constituer partie civile devant un tribunal militaire. Ce principe a été instauré pour empêcher que n'importe qui puisse entamer une action publique contre une autorité militaire.

Il s'avère opportun, dans le prolongement de la motivation énoncée dans l'exposé des motifs, et pour des faits visés dans la Convention de Genève, de protéger les droits des parties lésées et de leur permettre de mettre elles-mêmes en mouvement une action publique, afin de prévenir une inertie éventuelle des parquets.

Si l'on autorise les parties lésées à mettre en mouvement une action publique pour des faits visés dans la Convention de Genève, il faut non seulement prévoir la possibilité d'une citation directe, mais également celle de se constituer partie civile devant les juridictions militaires, autrement dit devant l'instance chargée de l'instruction de l'affaire en question. D'où la disposition de l'article 11, § 3.

Le dernier problème soulevé trouve son origine dans le fait qu'il n'existe pas de juridiction militaire d'instruction; autrement dit, le tribunal militaire n'a pas de juridiction qui puisse prononcer le renvoi de poursuites. C'est la raison pour laquelle le § 3 a été complété par un deuxième alinéa, prévoyant une sorte d'instance d'instruction ayant à se prononcer sur le bien-fondé de la constitution de partie civile,

bepaalde omstandigheden en met een speciale samenstelling die zich moet uitspreken over de gegrondheid van de burgerlijke partijstelling.

Dit is uiteraard een vrij complexe oplossing binnen de thans bestaande militaire jurisdicties, doch zij zal worden vereenvoudigd indien deze jurisdicties zullen worden hervormd, zoals in de regeringsverklaring wordt vooropgesteld.

Een lid herinnert eraan dat de benadeelde zich burgerlijke partij kan stellen voor de gewone gemeenrechtelijke jurisdictie, namelijk de onderzoeksrechter. Wanneer nu naar aanleiding van het onderzoek zou blijken dat de feiten samenhangen met misdrijven bedoeld in artikel 1, zou uiteindelijk hiervoor de militaire rechtbank bevoegd zijn. Uit § 3 zou eventueel kunnen worden afgeleid dat de ganse voorafgaande procedure voor de burgerlijke jurisdictie nietig is, hetgeen moeilijk kan worden verantwoord.

Teneinde de nietigheid te vermijden, zou uitdrukkelijk moeten worden gesteld dat de procedure van burgerlijke partijstelling, die gebeurde voor de gewone gemeenrechtelijke jurisdictie, volledig rechtsgeldig blijft, ook wanneer achteraf wordt vastgesteld dat omwille van samenhang de militaire rechtbank bevoegd is.

De vertegenwoordiger van de Minister merkt op dat ter zake de gemeenrechtelijke regels in verband met de bevoegdheid van toepassing zijn. In bedoeld geval zal de gewone jurisdictie zich onbevoegd verklaren.

Een lid stelt vast dat het bepaalde in § 3 een innovatie is. Men kan de strafvordering voor de militaire gerechten niet op gang brengen door burgerlijke partijstelling. Vervolgens is men gebonden door de vereisten van de Conventie, waarbij een benadeelde persoon de mogelijkheid moet hebben een klacht in te dienen. Tenslotte moet de aandacht worden gevestigd op het advies van de Raad van State bij § 3 (blz. 38) waaruit blijkt dat de oorspronkelijke tekst de burgerlijke partijstelling voor de krigsauditeur, die de enige onderzoeksmagistraat is bij deze jurisdictie, in het leven riep. Daaruit vloeit voort dat geopteerd werd voor een zeer ingewikkelde procedure:

« Het is de vraag of de woorden « de onderzoeksmagistraat » adequaat zijn.

Volgens het Hof van Cassatie [Cass. 20 februari 1922, Pas. 1922, I. 167] blijkt immers uit de parlementaire voorbereiding van de wet van 15 juni 1899 inhoudende titel II van het Wetboek van strafrechtspiegeling voor het leger dat « parmi les membres qui composent la commission judiciaire, l'auditeur militaire possède seul la qualité de magistrat instructeur ».

Ofschoon de krigsauditeur de rechterlijke commissie voorziet daar waar de krigsraad zitting houdt maakt hij, krachtens de artikelen 35 en 36 van de

chargée plus particulièrement d'examiner les circonstances définies audit § 3 et ayant une composition spéciale.

Cette solution, évidemment fort complexe dans le cadre des juridictions militaires actuelles, sera simplifiée à la suite de la réforme des juridictions prévue dans la déclaration gouvernementale.

Un membre rappelle que la personne lésée peut se constituer partie civile devant la juridiction de droit commun, c'est-à-dire devant le juge d'instruction. Si l'instruction devait révéler que les faits sont liés à des infractions visées à l'article 1<sup>er</sup>, c'est le tribunal militaire qui serait finalement déclaré compétent. L'on pourrait éventuellement déduire du § 3 que toute la procédure préalable devant la juridiction civile est nulle, ce qui serait difficilement justifiable.

Pour prévenir la nullité, il faudrait disposer explicitement que la procédure de constitution de partie civile devant la juridiction de droit commun reste valable, même si l'on constate, ultérieurement, que, pour des raisons de connexité, c'est le tribunal militaire qui est compétent.

Le représentant du ministre remarque qu'en l'occurrence, ce sont les règles du droit commun relatives à la compétence qui sont d'application. Dans le cas susvisé, la juridiction ordinaire se déclarera incompétente.

Un membre constate que la disposition du § 3 constitue une innovation. L'on ne peut pas engager l'action criminelle devant les juridictions militaires en se constituant partie civile. L'on est, par ailleurs, lié par la Convention qui exige qu'une personne lésée puisse déposer une plainte. Enfin, il convient d'attirer l'attention sur l'avis du Conseil d'Etat à propos du § 3 (p. 38), d'où il ressort que le texte initial a instauré la constitution de partie civile devant l'auditeur militaire, le seul magistrat instructeur de cette juridiction. C'est la raison pour laquelle l'on a opté pour une procédure particulièrement compliquée:

« On peut se demander si les termes « le magistrat instructeur » sont adéquats.

En effet, selon la Cour de cassation [Cass. 20 février 1922, Pas. 1922, I. 167], il résulte des travaux préparatoires de la loi du 15 juin 1899 comprenant le titre II du Code de procédure pénale militaire que « parmi les membres qui composent la commission judiciaire, l'auditeur militaire possède seul la qualité de magistrat instructeur ».

Par ailleurs, en vertu des articles 35 et 36 de ladite loi, si l'auditeur militaire préside la commission judiciaire au siège du conseil de guerre, il ne fait partie de



genoemde wet, buiten de plaats waar de kriegsraad zitting houdt, overigens alleen deel uit van die commissie als hij dat nodig acht; bovendien is het, volgens artikel 41 van dezelfde wet, slechts bij dringende gevallen dat een kriegsauditeur wordt gemachtigd door de auditeur-generaal die de commissie voorziet en het onderzoek leidt.

Anderzijds lijkt er geen tekst te bestaan waarin zou worden voorzien in het optreden als burgerlijke partij voor de onderzoeksmagistraat.

Het is bijgevolg beter te schrijven:

«... ofwel door dagvaarding van de beklagde voor het militaire gerecht, ofwel door burgerlijke partijstelling.»

Het zou verkieslijker zijn § 3 te laten aanvangen als volgt: «Onverminderd de regels betreffende onderzoek van bevoegdheid in het gemeen recht ...», dit om duidelijk te kunnen stellen dat deze laatste geldig blijven.

Het lid vraagt zich af of het ondenkbaar zou zijn dat, ingeval van samenhang, het onderzoek volledig door de burgerlijke rechtbank zou worden behandeld, namelijk tot en met de procedure voor de kamer van inbeschuldigingstelling, die op haar beurt de zaak zou verwijzen naar de militaire jurisdictie, hetgeen zou betekenen dat de burgerlijke rechter zich niet onbevoegd zou hoeven te verklaren, maar de zaak gewoon zou kunnen verwijzen naar het militair gerecht en zulks in de staat waarin ze zich bevindt.

Een ander lid bevestigt dat de door het ontwerp voorgestelde oplossing niet helemaal voldoet, maar dat zij tenminste het voordeel heeft dat er een oplossing is; indien ter zake niets zou worden bepaald, zou men worden geconfronteerd met een juridische leemte.

De vertegenwoordiger van de Minister merkt op dat men zich voor een goed begrip moet terugplaatsen in de context op het ogenblik dat deze tekst werd opgesteld, namelijk in een periode waarin er nog geen sprake was van een diepgaande hervorming van de militaire jurisdicties. Op dat ogenblik liet de noodzaak zich voelen om aan het gestelde probleem een oplossing te geven.

De toestand is thans uiteindelijk enigszins geëvolueerd; een hervorming van de militaire jurisdicties wordt door de Regering in het vooruitzicht gesteld, zodat het bepaalde in § 3 eigenlijk als een overgangsrecht moet worden beschouwd.

De enige vraag die de keuze moet bepalen is namelijk of het de moeite loont en of het bovendien nodig is deze constructie thans nog in te voegen, ofwel of dit in de huidige stand van zaken niet meer is vereist.

cette commission, hors du siège du conseil de guerre, que s'il le juge nécessaire; en outre, auprès de la Cour militaire, ce n'est, selon l'article 41 de la même loi, que dans les cas d'urgence qu'un auditeur militaire est délégué par l'auditeur général qui préside la commission et dirige l'instruction.

D'autre part, il ne semble pas qu'un texte prévoirait la constitution de partie civile devant le magistrat instructeur.

Il vaut mieux, dès lors, écrire:

«... soit par constitution de partie civile.»

Il serait préférable de faire débiter le paragraphe 3 comme suit: «Sans préjudice des règles de droit commun en matière d'examen de la compétence ...»; ceci afin de préciser que ces règles restent d'application.

L'intervenant se demande si l'on ne pourrait pas imaginer qu'en cas de connexité, l'instruction soit entièrement prise en charge par le tribunal civil, et ce y compris la procédure devant la chambre des mises en accusation, qui pourrait à son tour renvoyer l'affaire devant la juridiction militaire, auquel cas le juge civil ne devrait pas se déclarer incompétent, mais pourrait se contenter de renvoyer l'affaire en l'état devant la juridiction militaire.

Un autre membre déclare que si la solution proposée dans le projet n'est pas tout à fait satisfaisante, elle n'en présente pas moins l'avantage d'exister; si aucune disposition n'était prévue en la matière, l'on se trouverait devant un vide juridique.

Le représentant du ministre remarque que, pour la bonne compréhension, il faut se resituer dans le contexte dans lequel le texte a été rédigé, à savoir à une époque où il n'était pas encore question d'une réforme en profondeur des juridictions militaires et où il était nécessaire de trouver une solution au problème soulevé.

Aujourd'hui, la situation a quelque peu évolué et le Gouvernement envisage de réformer les juridictions militaires, si bien que le § 3 doit être considéré comme une disposition transitoire.

La seule question qui doit déterminer le choix est de savoir si, dans l'état actuel des choses, cela vaut encore la peine et s'il est vraiment indispensable de prévoir une telle construction.



Er mag bovendien niet uit het oog worden verloren dat deze tekst enkel betrekking heeft op zeer uitzonderlijke gevallen, namelijk de gevallen waarbij België in oorlogstoestand verkeert en bovendien wanneer Belgische militairen bedoelde misdrijven plegen in het buitenland.

Indien ter zake niets zou worden bepaald, zou dit tot gevolg hebben dat de benadeelde partij geen enkel middel zou hebben om schadevergoeding te bekomen.

Ofwel moet de ganse constructie worden weggelaten, zodat een juridisch vacuum ontstaat, ofwel moet deze constructie ten voorlopige titel worden aangenomen.

Een lid wijst erop dat er landen zijn die hun onderdanen minder beschermen dan door deze constructie wordt mogelijk gemaakt.

Indien wordt voorzien in een tekst waarbij aan de burgerlijke partij, precies in de zwaarwichtige gevallen zoals bedoeld in artikel 1, rechten worden toegekend, heeft deze tot doel te verhinderen dat de benadeelde personen van elk recht om schadevergoeding op te vorderen zouden beroofd zijn. Daarom is het lid voorstander van een speciale bepaling die de burgerlijke partijstelling in deze omstandigheden mogelijk maakt.

Wat de voorgestelde toevoeging betreft van de woorden «Onverminderd de gebeurlijke toepassing van het gemeen strafrecht wordt de strafvordering ...», merkt een lid op dat hiermee het zeer speciale geval wordt bedoeld waarin de militaire rechtbank bevoegd is voor de belangen van de benadeelde persoon wanneer het gaat om een misdrijf, bedoeld in artikel 1, waarover het militaire gerecht zich moet uitspreken.

Het voorstel om bovenvermelde woorden toe te voegen wordt ingetrokken.

Uit het bepaalde in § 2 blijkt immers dat de burgerlijke procedure, die voorafgaat aan het vaststellen van de bevoegdheid van de militaire rechtbank, haar waarde ten volle behoudt.

Op de vraag van een lid of het juist is dat de strafvordering voor het militair gerecht slechts wordt ingesteld door middel van een dagvaarding, wordt geantwoord dat er inderdaad bij deze jurisdicties geen afzonderlijke instructie-instantie bestaat, vermits het openbaar ministerie zelf de instructie verricht. Een vordering tot het instellen van een onderzoek is dus niet mogelijk, hetgeen dan ook verklaart waarom de strafvordering wordt aanhangig gemaakt door middel van een dagvaarding.

Op de vraag van een lid of de Commissie het ermee eens is dat de burgerlijke partijstelling ter zitting voor het militair gerecht nog steeds mogelijk is, wordt positief geantwoord.

En outre, il ne faut pas oublier que ce texte ne vise que des situations très exceptionnelles, à savoir les cas où la Belgique se trouve en état de guerre et où les militaires belges commettent les infractions en question à l'étranger.

Si l'on ne prenait aucune disposition en la matière, la partie lésée n'aurait plus aucun moyen d'obtenir des dommages et intérêts.

Ou bien l'on supprime toute la construction, ce qui créerait un vide juridique, ou bien on la maintient à titre transitoire.

Un membre signale que certains pays protègent moins leurs citoyens que ne le ferait la présente construction si elle était adoptée.

Si l'on prévoit un texte accordant des droits à la partie civile, précisément dans les cas graves visés à l'article 1<sup>er</sup>, c'est dans le but d'empêcher que les personnes lésées ne soient privées de leur droit de réclamer des dommages et intérêts. Dès lors, l'intervenant est partisan d'une disposition spéciale qui permette la constitution de partie civile dans ces circonstances.

En ce qui concerne la proposition visant à ajouter les mots «sans préjudice de l'application éventuelle du droit pénal commun, ...», un membre remarque que ces mots visent le cas très particulier dans lequel le tribunal militaire est compétent pour les intérêts de la personne lésée, dans l'hypothèse d'une infraction visée à l'article 1<sup>er</sup>, et au sujet de laquelle c'est la juridiction militaire qui doit se prononcer.

La proposition visant à insérer les mots susvisés est retirée.

En effet, il ressort de la disposition du § 2 que la procédure civile, qui précède l'attribution de la compétence au tribunal militaire, garde toute sa valeur.

Un membre ayant demandé s'il est vrai que l'action publique devant la juridiction militaire ne peut être mise en mouvement que par citation, il lui est répondu qu'il n'existe effectivement pas d'instance d'instruction distincte auprès de ces juridictions, puisque c'est le ministère public lui-même qui est chargé de l'instruction. Une demande d'entamer une instruction est donc exclue, ce qui explique pourquoi l'action publique est mise en mouvement par citation.

Un membre ayant demandé si la commission estime que la constitution de partie civile devant la juridiction militaire peut encore et toujours avoir lieu séance tenante, il lui est répondu par l'affirmative.

Het artikel 11, geamendeerd in § 1, wordt aangenomen met 10 stemmen, bij 2 onthoudingen.

Het geamendeerde ontwerp van wet in zijn geheel wordt aangenomen met 9 stemmen, bij 3 onthoudingen.

Tenslotte werden aan de tekst nog enkele materiële correcties aangebracht.

Het rapport wordt eenparig goedgekeurd door de 12 aanwezige leden.

*De Rapporteur,*  
J. LOONES.

*De Voorzitter,*  
R. LALLEMAND.

L'article 11, amendé en son § 1<sup>er</sup>, est adopté par 10 voix et 2 abstentions.

L'ensemble du projet de loi amendé a été adopté par 9 voix et 3 abstentions.

Le texte a encore fait l'objet de quelques corrections matérielles.

Le présent rapport a été approuvé à l'unanimité des 12 membres présents.

*Le Rapporteur,*  
J. LOONES.

*Le Président,*  
R. LALLEMAND.

## TEKST AANGENOMEN DOOR DE COMMISSIE

### EERSTE HOOFDSTUK

#### Ernstige inbreuken

##### Artikel 1

De hierna omschreven ernstige misdrijven welke door handelingen of nalatigheden schade toebrengen aan personen en goederen die beschermd zijn door de Verdragen, ondertekend te Genève op 12 augustus 1949 en goedgekeurd bij de wet van 3 september 1952, en door het Eerste Aanvullend Protocol bij die Verdragen, aangenomen te Genève op 8 juni 1977 en goedgekeurd bij de wet van 16 april 1986, zijn internationaal-rechtelijke misdaden en worden overeenkomstig de bepalingen van deze wet bestraft, onverminderd de strafbepalingen die van toepassing zijn op de andere overtredingen van de in deze wet bedoelde overeenkomsten en onverminderd de strafbepalingen die van toepassing zijn op de uit nalatigheid gepleegde misdrijven:

- 1° de opzettelijke doodslag;
- 2° het martelen of andere onmenselijke behandeling, met inbegrip van biologische proefnemingen;
- 3° het moedwillig veroorzaken van hevig lijden, of toebrengen van ernstig lichamelijk letsel dan wel van ernstige schade aan de gezondheid;
- 4° het dwingen van een krijgsgevangene, van een burger die beschermd wordt door het Verdrag betreffende de bescherming van burgers in oorlogstijd of van een persoon die in hetzelfde opzicht beschermd wordt door het Protocol inzake de bescherming van de slachtoffers van internationale gewapende conflicten, om te dienen bij de strijdkrachten van de vijandelijke mogendheid;
- 5° het onthouden aan een krijgsgevangene, aan een burger die beschermd wordt door het Verdrag betreffende de bescherming van burgers in oorlogstijd of aan een persoon die in hetzelfde opzicht beschermd wordt door het Protocol inzake de bescherming van de slachtoffers van internationale gewapende conflicten, van het recht op een regelmatige en onpartijdige berechting overeenkomstig de voorschriften van die bepalingen;
- 6° de onrechtmatige deportatie of overbrenging, onrechtmatige gevangenhouding van een burger die beschermd wordt door het Verdrag betreffende de bescherming van burgers in oorlogstijd of van een persoon die in dezelfde opzichten beschermd wordt door het Protocol inzake de bescherming van de slachtoffers van internationale gewapende conflicten;

## TEXTE ADOPTE PAR LA COMMISSION

### CHAPITRE PREMIER

#### Des infractions graves

##### Article premier

Constituent des crimes de droit international et sont réprimées conformément aux dispositions de la présente loi, les infractions graves énumérées ci-après, portant atteinte, par action ou omission, aux personnes et aux biens protégés par les Conventions signées à Genève le 12 août 1949 et approuvées par la loi du 3 septembre 1952 et par le Protocole I additionnel à ces Conventions, adopté à Genève le 8 juin 1977 et approuvé par la loi du 16 avril 1986, sans préjudice des dispositions pénales applicables aux autres infractions aux conventions visées par la présente loi et sans préjudice des dispositions pénales applicables aux infractions commises par négligence:

- 1° l'homicide intentionnel;
- 2° la torture ou les autres traitements inhumains, y compris les expériences biologiques;
- 3° le fait de causer intentionnellement de grandes souffrances ou de porter des atteintes graves à l'intégrité physique, à la santé;
- 4° le fait de contraindre à servir dans les forces armées de la puissance ennemie un prisonnier de guerre, une personne civile protégée par la convention relative à la protection des personnes civiles en temps de guerre ou une personne protégée à ce même égard par le Protocole relatif à la protection des victimes des conflits armés internationaux;
- 5° le fait de priver un prisonnier de guerre, une personne civile protégée par la Convention sur la protection des personnes civiles en temps de guerre ou une personne protégée à ce même égard, par le Protocole relatif à la protection des victimes de conflits armés internationaux, de son droit d'être jugé régulièrement et impartialement selon les prescriptions de ces dispositions;
- 6° la déportation ou le transfert illicite, la détention illicite d'une personne civile protégée par la Convention sur la protection des personnes civiles en temps de guerre ou une personne protégée à ces mêmes égards par le Protocole relatif à la protection des victimes des conflits armés internationaux;

7° het nemen van gijzelaars;

8° de vernieling en de toeëigening van goederen, niet gerechtvaardigd door militaire noodzaak zoals aanvaard in het volkenrecht en uitgevoerd op grote schaal en op onrechtmatige en moedwillige wijze;

9° de onrechtmatige handelingen en nalatigheden die de gezondheid en de lichamelijke of geestelijke integriteit van de personen die beschermd worden door een van de Verdragen betreffende de bescherming van de gewonden, de zieken en de schipbreukelingen, in gevaar kunnen brengen, in het bijzonder alle geneeskundige handelingen die niet gerechtvaardigd zijn door de gezondheidstoestand van die personen of niet in overeenstemming zijn met de algemeen aanvaarde geneeskundige normen;

10° behalve als ze gerechtvaardigd zijn overeenkomstig de onder 9° gestelde voorwaarden, de handelingen die erin bestaan aan de onder 9° bedoelde personen, zelfs met hun toestemming, lichamelijke verminkingen toe te brengen, op hen geneeskundige of wetenschappelijke experimenten uit te voeren of bij hen weefsels of organen weg te nemen voor transplantatie, tenzij het gaat om het geven van bloed voor transfusie of het afstaan van huid voor transplantatie, mits zulks vrijwillig en zonder enige dwang of overreding en voor therapeutische doeleinden geschiedt;

11° het aanvallen van de burgerbevolking of individuele burgers;

12° het uitvoeren van een niet-onderscheidende aanval waardoor de burgerbevolking of goederen van burgerlijke aard worden getroffen, in de wetenschap dat een zodanige aanval verliezen aan mensenlevens, verwondingen van burgers of schade aan goederen van burgerlijke aard zal veroorzaken, in een mate die buitensporig zou zijn in verhouding tot het te verwachten tastbare en rechtstreekse militaire voordeel, onverminderd de misdadige aard van de aanval waarvan de schadelijke gevolgen, zelfs in evenredigheid tot het te verwachten militaire voordeel, onverenigbaar zouden zijn met de beginselen van het internationaal recht die voortvloeien uit de gevestigde gebruiken, de beginselen van menselijkheid en de eisen van het openbare rechtsbewustzijn;

13° het uitvoeren van een aanval op werken of installaties die gevaarlijke krachten bevatten, in de wetenschap dat een zodanige aanval verliezen aan mensenlevens, verwondingen van burgers of schade aan goederen van burgerlijke aard zal veroorzaken, in een mate die buitensporig zou zijn in verhouding tot het te verwachten tastbare en rechtstreekse militaire voordeel, onverminderd de misdadige aard van de aanval waarvan de schadelijke gevolgen, zelfs in evenredigheid tot het te verwachten militaire voordeel, onverenigbaar zouden zijn met de beginselen van het internationaal recht die voortvloeien uit de gevestigde gebruiken, de beginselen van menselijkheid en de eisen van het openbare rechtsbewustzijn;

7° la prise d'otages;

8° la destruction et l'appropriation de biens, non justifiées par des nécessités militaires telles qu'admisses par le droit des gens et exécutées sur une grande échelle de façon illicite et arbitraire;

9° les actes et omissions, non légalement justifiés, qui sont susceptibles de compromettre la santé et l'intégrité physique ou mentale des personnes protégées par une des Conventions relatives à la protection des blessés, des malades et des naufragés, notamment tout acte médical qui ne serait pas justifié par l'état de santé de ces personnes ou ne serait pas conforme aux règles de l'art médical généralement reconnues;

10° sauf s'ils sont justifiés dans les conditions prévues au 9°, les actes consistant à pratiquer sur les personnes visées au 9°, même avec leur consentement, des mutilations physiques, des expériences médicales ou scientifiques ou des prélèvements de tissus ou d'organes pour des transplantations, à moins qu'il s'agisse de dons de sang en vue de transfusions ou de dons de peau destinée à des greffes, pour autant que ces dons soient volontaires, consentis et destinés à des fins thérapeutiques;

11° le fait de soumettre la population civile ou des personnes civiles à une attaque;

12° le fait de lancer une attaque sans discrimination atteignant la population civile ou des biens de caractère civil, en sachant que cette attaque causera des pertes en vies humaines, des blessures aux personnes civiles ou des dommages aux biens de caractère civil, qui seraient excessifs par rapport à l'avantage militaire concret et direct attendu, sans préjudice de la criminalité de l'attaque dont les effets dommageables, même proportionnés à l'avantage militaire attendu, seraient incompatibles avec les principes du droit des gens, tels qu'ils résultent des usages établis, des principes de l'humanité et des exigences de la conscience publique;

13° le fait de lancer une attaque contre des ouvrages ou installations contenant des forces dangereuses, en sachant que cette attaque causera des pertes en vies humaines, des blessures aux personnes civiles ou des dommages aux biens de caractère civil, qui seraient excessifs par rapport à l'avantage militaire concret et direct attendu, sans préjudice de la criminalité de l'attaque dont les effets dommageables même proportionnés à l'avantage militaire attendu seraient incompatibles avec les principes du droit des gens, tels qu'ils résultent des usages établis, des principes de l'humanité et des exigences de la conscience publique;



14° het aanvallen van onverdedigde plaatsen of gedomilitariseerde zones;

15° het aanvallen van een persoon in de wetenschap dat hij buiten gevecht verkeert;

16° het perfide gebruik van het kenteken van het rode kruis of de rode halve maan of van andere door de overeenkomsten erkende beschermde tekens;

17° het overbrengen van gedeelten van de bevolking van de bezettende mogendheid naar een bezet gebied;

18° het ongerechtvaardigd vertragen van de repatriëring van krijgsgevangenen of burgers;

19° het aanwenden van praktijken van apartheid of andere onmenselijke of ontorende praktijken, die op rassendiscriminatie gebaseerd zijn en een aanslag op de menselijke waardigheid vormen;

20° het aanvallen van duidelijk als zodanig herkenbare historische monumenten, kunstwerken of plaatsen van eredienst die het culturele of geestelijke erfdeel van de volkeren vormen en waaraan bijzondere bescherming is verleend door een speciale regeling wanneer er geen bewijs bestaat van schending door de tegenpartij van artikel 53, letter *b*, van het Protocol inzake de bescherming van de slachtoffers van internationale gewapende conflicten, en wanneer zodanige historische monumenten, kunstwerken en plaatsen van eredienst niet in de onmiddellijke nabijheid van militaire doelen zijn gelegen.

De onder 11°, 12°, 13°, 14°, 15° en 16° genoemde feiten worden als ernstige misdrijven, als in dit artikel omschreven, beschouwd, op voorwaarde dat ze de dood of ernstig lichamelijk letsel met zich brengen dan wel de gezondheid van een of meer personen in ernstige mate benadelen.

## Art. 2

De onder 1°, 2° en 11° tot 15° van artikel 1 omschreven misdrijven worden gestraft met de hoogste straf in criminele zaken bepaald door het Militair Strafwetboek.

De onder 3° en 10° van hetzelfde artikel omschreven misdrijven worden gestraft met levenslange dwangarbeid. Ze worden gestraft met de hoogste straf in criminele zaken bepaald door het Militair Strafwetboek, indien ze de dood van een of meer personen ten gevolge hebben gehad.

Het onder 8° van hetzelfde artikel bedoelde misdrijf wordt gestraft met dwangarbeid van vijftien tot twintig jaar. Hetzelfde misdrijf evenals het onder 16° van hetzelfde artikel bedoelde misdrijf worden gestraft met levenslange dwangarbeid indien ze hetzij een ongeneeslijk lijkende ziekte, hetzij een blijvende ongeschiktheid tot het verrichten van persoonlijke arbeid, hetzij het volledig verlies van het gebruik van

14° le fait de soumettre à une attaque des localités non défendues ou des zones démilitarisées;

15° le fait de soumettre une personne à une attaque en la sachant hors de combat;

16° le fait d'utiliser perfidement le signe distinctif de la croix rouge ou du croissant rouge ou d'autres signes protecteurs reconnus par les conventions;

17° le transfert dans un territoire occupé d'une partie de la population civile de la puissance occupante;

18° le fait de retarder sans justification le rapatriement des prisonniers de guerre ou des civils;

19° le fait de se livrer aux pratiques de l'apartheid ou à d'autres pratiques inhumaines ou dégradantes fondées sur la discrimination raciale et donnant lieu à des outrages à la dignité personnelle;

20° le fait de diriger des attaques contre les monuments historiques, les œuvres d'art ou les lieux de culte clairement reconnus qui constituent le patrimoine culturel ou spirituel des peuples et auxquels une protection spéciale a été accordée en vertu d'un arrangement particulier alors qu'il n'existe aucune preuve de violation par la partie adverse de l'article 53, alinéa *b*, du Protocole relatif à la protection des victimes des conflits armés internationaux, et que les monuments historiques, œuvres d'art et lieux de culte en question ne sont pas situés à proximité immédiate d'objectifs militaires.

Les faits énumérés aux 11°, 12°, 13°, 14°, 15° et 16° sont considérés comme infractions graves au sens du présent article, à la condition qu'ils entraînent la mort ou causent une atteinte grave à l'intégrité physique ou à la santé d'une ou plusieurs personnes.

## Art. 2

Les infractions énumérées aux 1°, 2° et 11° à 15° de l'article premier sont punies de la peine la plus élevée prévue en matière criminelle par le Code pénal militaire.

Les infractions énumérées au 3° et au 10° du même article sont punies des travaux forcés à perpétuité. Elles sont punies de la peine la plus élevée prévue en matière criminelle par le Code pénal militaire si elles ont eu pour conséquence la mort d'une ou de plusieurs personnes.

L'infraction visée à l'8° du même article est punie des travaux forcés de quinze à vingt ans. La même infraction ainsi que celle visée au 16° du même article sont punies des travaux forcés à perpétuité si elles ont eu pour conséquence soit une maladie paraissant incurable, soit une incapacité permanente de travail personnel, soit la perte de l'usage absolu d'un organe, soit une mutilation grave. Elles sont punies de la peine

een orgaan, hetzij een zware verminking ten gevolge hebben gehad. Ze worden gestraft met de hoogste straf in criminele zaken bepaald door het Militair Strafwetboek, indien ze de dood van een of meer personen ten gevolge hebben gehad.

De onder 4<sup>o</sup> tot 7<sup>o</sup> en 17<sup>o</sup> van hetzelfde artikel omschreven misdrijven worden gestraft met tijdelijke dwangarbeid. Wanneer de in het voorgaande lid genoemde verzwarende omstandigheden aanwezig zijn, worden ze, naargelang van de gevallen, gestraft met de daarin gestelde straffen.

De onder 18<sup>o</sup> tot 20<sup>o</sup> van hetzelfde artikel omschreven misdrijven worden gestraft met dwangarbeid van tien tot vijftien jaar, onder voorbehoud van de toepassing van strengere strafbepalingen inzake ernstige aanslagen op de menselijke waardigheid.

Het onder 9<sup>o</sup> van hetzelfde artikel bedoelde misdrijf wordt gestraft met dwangarbeid van tien tot vijftien jaar. Het wordt gestraft met dwangarbeid van vijftien tot twintig jaar wanneer het ernstige gevolgen voor de openbare gezondheid met zich heeft gebracht.

#### Art. 3

Zij die een werktuig, een toestel of enig voorwerp voortbrengen, onder zich houden of vervoeren, een bouwwerk oprichten of een bestaand bouwwerk veranderen, in de wetenschap dat het werktuig, het toestel, het voorwerp, het bouwwerk of de verandering bestemd is om een van de in artikel 1 genoemde misdrijven te plegen of het plegen ervan te vergemakkelijken, worden gestraft met de straf bepaald voor het misdrijf waarvan zij het plegen hebben mogelijk gemaakt of vergemakkelijkt.

#### Art. 4

Met de op het voltooide misdrijf gestelde straf worden gestraft:

— het bevel, zelfs zonder dat dit gevolgen heeft gehad, om een van de in artikel 1 omschreven misdrijven te plegen,

— het voorstel of het aanbod om een zodanig misdrijf te plegen en het aanvaarden van een zodanig voorstel of aanbod,

— het aanzetten tot het plegen van een zodanig misdrijf, zelfs zonder dat dit gevolgen heeft gehad,

— de deelneming, in de zin van de artikelen 66 en 67 van het Strafwetboek, aan het plegen van een zodanig misdrijf, zelfs zonder dat dit gevolgen heeft gehad,

— de poging, in de zin van de artikelen 51 tot 53 van het Strafwetboek, om een zodanig misdrijf te plegen.

la plus élevée prévue en matière criminelle par le Code pénal militaire si elles ont eu pour conséquence la mort d'une ou de plusieurs personnes.

Les infractions énumérées aux 4<sup>o</sup> à 7<sup>o</sup> et 17<sup>o</sup> du même article sont punies des travaux forcés à temps. Dans les cas de circonstances aggravantes prévues à l'alinéa précédent, elles sont punies, selon les cas, des peines prévues à cet alinéa.

Les infractions énumérées aux 18<sup>o</sup> à 20<sup>o</sup> du même article sont punies des travaux forcés de dix à quinze ans, sous réserve de l'application des dispositions pénales plus sévères réprimant les atteintes graves à la dignité de la personne.

L'infraction prévue au 9<sup>o</sup> du même article est punie des travaux forcés de dix à quinze ans. Elle est punie des travaux forcés de quinze à vingt ans lorsqu'elle a entraîné des conséquences graves pour la santé publique.

#### Art. 3

Ceux qui fabriquent, détiennent ou transportent un instrument, engin ou objet quelconque, érigent une construction ou transforment une construction existante, sachant que l'instrument, l'engin, l'objet, la construction ou la transformation est destiné à commettre l'une des infractions prévues à l'article 1<sup>er</sup> ou à en faciliter la perpétration, sont punis de la peine prévue pour l'infraction dont ils ont permis ou facilité la perpétration.

#### Art. 4

Sont punis de la peine prévue pour l'infraction consommée:

— l'ordre, même non suivi d'effet, de commettre l'une des infractions prévues par l'article 1<sup>er</sup>,

— la proposition ou l'offre de commettre une telle infraction et l'acceptation de pareille proposition ou offre,

— la provocation à commettre une telle infraction, même non suivie d'effet,

— la participation, au sens des articles 66 et 67 du Code pénal, à une telle infraction, même non suivie d'effet,

— la tentative, au sens des articles 51 à 53 du Code pénal, de commettre une telle infraction.

## Art. 5

§ 1. Onverminderd de onder 9°, 12° en 13° van artikel 1 genoemde uitzonderingen kan geen enkel belang, geen enkele noodzaak van politieke, militaire of nationale aard de in de artikelen 1, 3 en 4 omschreven misdrijven, zelfs bij wijze van represaille gepleegd, rechtvaardigen.

§ 2. Dat de beschuldigde op bevel van zijn regering of van een meerdere heeft gehandeld, ontslaat hem niet van zijn verantwoordelijkheid indien, in de gegeven omstandigheden, het bevel duidelijk het plegen van een ernstig vergrijp tegen de Verdragen van Genève van 12 augustus 1949 en het Eerste Aanvullend Protocol van 8 juni 1977 ten gevolge kon hebben.

## Art. 6

Onverminderd de artikelen 4 en 8 van deze wet zijn alle bepalingen van het Eerste Boek van het Strafwetboek, met uitzondering van artikel 70, van toepassing op de in deze wet omschreven misdrijven.

## HOOFDSTUK II

## Bevoegdheid, procedure en tenuitvoerlegging van de straffen

## Art. 7

De Belgische rechtbanken zijn bevoegd om kennis te nemen van de in deze wet omschreven misdrijven, ongeacht de plaats waar deze gepleegd zijn.

Voor misdrijven die door een Belg in het buitenland gepleegd zijn tegenover een vreemdeling, is geen aanklacht van de vreemdeling of van zijn gezin noch enige officiële kennisgeving door de overheid van het land waar het misdrijf is gepleegd, vereist.

## Art. 8

Artikel 21 van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van strafvordering en artikel 91 van het Strafwetboek, betreffende de verjaring van de strafvordering en van de straffen, zijn niet van toepassing op de in artikel 1 van deze wet omschreven misdrijven.

## Art. 9

§ 1. Onder voorbehoud van de artikelen 99 tot 108 van het Verdrag van Genève betreffende de behandeling van krijgsgevangenen van 12 augustus 1949, en artikel 75 van het Eerste Aanvullend Protocol van

## Art. 5

§ 1<sup>er</sup>. Aucun intérêt, aucune nécessité d'ordre politique, militaire ou national, ne peut justifier, même à titre de représailles, les infractions prévues par les articles 1<sup>er</sup>, 3 et 4, sans préjudice des exceptions mentionnées aux 9°, 12° et 13° de l'article premier.

§ 2. Le fait que l'accusé a agi sur l'ordre de son gouvernement ou d'un supérieur hiérarchique ne dégage pas sa responsabilité si, dans les circonstances existantes, l'ordre pouvait manifestement entraîner la perpétration d'une infraction grave aux Conventions de Genève du 12 août 1949 et à leur Premier Protocole additionnel du 8 juin 1977.

## Art. 6

Sans préjudice des articles 4 et 8 de la présente loi, toutes les dispositions du Livre premier du Code pénal, à l'exception de l'article 70, sont applicables aux infractions prévues par la présente loi.

## CHAPITRE II

## De la compétence, de la procédure et de l'exécution des peines

## Art. 7

Les juridictions belges sont compétentes pour connaître des infractions prévues à la présente loi, indépendamment du lieu où celles-ci auront été commises.

Pour les infractions commises à l'étranger par un Belge contre un étranger, la plainte de l'étranger ou de sa famille ou l'avis officiel de l'autorité du pays où l'infraction a été commise n'est pas requis.

## Art. 8

Ne sont pas applicables aux infractions prévues à l'article premier de la présente loi, l'article 21 du Titre préliminaire du Code de procédure pénale et l'article 91 du Code pénal relatifs à la prescription de l'action publique et des peines.

## Art. 9

§ 1<sup>er</sup>. Sous réserve des articles 99 à 108 de la Convention de Genève relative au traitement des prisonniers de guerre du 12 août 1949 et de l'article 75 du 1<sup>er</sup> Protocole additionnel du 8 juin 1977, les infrac-

8 juni 1977, ressorteren de in deze wet omschreven misdrijven onder de bevoegdheid van het militair gerecht, wanneer België in oorlogstijd verkeert.

§ 2. Bij samenhang van een misdrijf dat onder de bevoegdheid van het gewoon gerecht ressorteert met een misdrijf dat krachtens § 1 van dit artikel onder de bevoegdheid van het militair gerecht ressorteert, wordt elk van die misdrijven berecht door het militair gerecht.

§ 3. Wanneer een in deze wet omschreven misdrijf onder de bevoegdheid van het militair gerecht ressorteert, wordt de strafvordering ingezet hetzij door de dagvaarding van de beklaagde door het openbaar ministerie voor het vonnisgerecht, hetzij door klacht van ieder persoon die beweert benadeeld te zijn door het misdrijf en die zich burgerlijke partij heeft gesteld voor de voorzitter van de rechterlijke commissie ten zetel van de Krijgsraad onder de in artikel 66 van het Wetboek van strafvordering bepaalde voorwaarden.

In dit laatste geval kan de beslissing tot niet-vervolgung slechts worden genomen door de Krijgsraad die enkel is samengesteld uit het burgerlijk lid bijgestaan door een griffier, of door het Militair Gerechtshof dat enkel is samengesteld uit de voorzitter en twee militaire leden die de rang van majoor bekleeden, bijgestaan door een griffier, onverminderd de toepassing van de artikelen 111 tot 113, 140 en 147 van het Wetboek van strafrechtspleging voor het leger. Deze beslissing wordt enkel gewezen, het openbaar ministerie in zijn vorderingen gehoord zijnde, onder de in artikel 128 van het Wetboek van strafvordering bepaalde voorwaarden of wanneer de strafvordering niet ontvankelijk is; zij houdt de veroordeling in van de burgerlijke partij tot de kosten gedragen door de Staat en door de verdachte.

§ 4. De in artikel 24, § 1, van het Wetboek van strafrechtspleging voor het leger bedoelde procedure tot verwijzing naar de korpstucht is nooit van toepassing op de in deze wet omschreven misdrijven.

tions prévues par la présente loi ressortissent, lorsque la Belgique est en temps de guerre, à la compétence de la juridiction militaire.

§ 2. Lorsqu'une infraction ressortissant à la compétence de la juridiction ordinaire est connexe à une infraction ressortissant en vertu du § 1<sup>er</sup> de cet article à la compétence de la juridiction militaire, chacune de ces infractions est jugée par la juridiction militaire.

§ 3. Lorsqu'une infraction prévue à la présente loi ressortit à la compétence de la juridiction militaire, l'action publique est mise en mouvement soit par la citation de l'inculpé par le ministère public devant la juridiction de jugement soit par la plainte de toute personne qui se prétendra lésée par l'infraction et qui se sera constituée partie civile devant le président de la commission judiciaire au siège du Conseil de guerre dans les conditions prévues à l'article 66 du Code d'instruction criminelle.

Dans ce dernier cas, la décision de ne pas poursuivre ne peut être prise que par le Conseil de guerre composé uniquement du membre civil assisté d'un greffier ou par la Cour militaire composée uniquement de son président et de deux de ses membres militaires ayant le grade de major, assistée par un greffier, sans préjudice de l'application des articles 111 à 113, 140 et 147 du Code de procédure pénale militaire. Cette décision ne sera rendue, le ministère public entendu en ses réquisitions, que dans les conditions prévues à l'article 128 du Code d'instruction criminelle ou lorsque l'action publique n'est pas recevable; elle comportera condamnation de la partie civile aux frais exposés par l'Etat et par l'inculpé.

§ 4. La procédure de renvoi à la discipline de corps prévue à l'article 24, § 1<sup>er</sup>, du Code de procédure pénale militaire, n'est jamais applicable aux infractions prévues par la présente loi.